

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Stárnutí populace na venkově a ve městech

Bc. Adéla Apeltauerová

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Adéla Apeltauerová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Stárnutí populace na venkově a ve městech

Název anglicky

Ageing of population of villages and cities

Cíle práce

Cílem práce je přinést informace o tématu, zhodnotit současný stav z teoretického i praktického pohledu a navrhnout případné změny v dané oblasti. Jedná se tedy o popsání, analýzu a zhodnocení životních podmínek seniorů na venkově a ve městě. Zjištění rozdílů stárnutí populace na venkově a ve městech, dostupnosti sociálních služeb a kvality života.

Metodika

Práci tvoří dvě hlavní části, teoretická a praktická. Teoretická část bude vycházet z odborné literatury, článků a dalších zdrojů elektronického či tištěného charakteru v sociální oblasti zaměřené na kvalitu života seniorové populace na venkově a ve městech.

Praktická část se zaměří na konkrétní obce a města, kde bude provedeno vlastní terénní šetření. Na základě zjištěných výsledků a prostudovaných materiálů budou naznačena východiska a shrnuty závěry řešené problematiky.

Harmonogram práce:

Březen 2022 – specifikace metodiky, stručný obsah teoretické části práce

Srpen 2022 – zpracování teoretické části DP (popis metodiky, literární rešerše)

Říjen 2022 – vlastní terénní šetření

Prosinec 2022 – zpracování a odevzdání empirické části v první verzi

Březen 2023 – odevzdání kompletní DP se zapracovanými připomínkami

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Demografické stárnutí populace, stáří, průměrný věk, kvalita života, životní podmínky, sociální služby, index stáří, venkovská obec, město.

Doporučené zdroje informací

- KALIBOVÁ, K. – PAVLÍK, Z. – VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-012-4.
- KLUFOVÁ, R. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-733-1.
- RABUŠIC, L. *Česká společnost a senioři : sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti : texty celostátní konference konané 16. – 17. října [1997] v Brně*. V Brně: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1729-5.
- ROUBÍČEK, V. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4.
- ŠTENCLOVÁ, Š. *Venkov a urbanismus*. Praha: Česká zemědělská univerzita, Lesnická fakulta, 1998. ISBN 80-213-0434-0.
- VIDOVIČOVÁ, L. – PETROVÁ KAFKOVÁ, M. – HUBATKOVÁ, B. – GALČANOVÁ BATISTA, L. *Stárnutí na venkově : podoby aktivního stárnutí a kvalita života v rurálních oblastech*. Praha: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-7419-280-7.
- VYSTOUPIL, J. – TARABOVÁ, Z. – MASARYKOVA UNIVERZITA. KATEDRA REGIONÁLNÍ EKONOMIE A SPRÁVY. *Základy demografie*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3617-6.
-

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 6. 3. 2023

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 3. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Stárnutí populace na venkově a ve městech" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26. 3. 2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. PhDr. Ing. Věře Majerové, CSc. za ochotu, vstřícné vedení, odborné konzultace a čas, který mi věnovala při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům za věnovaný čas a vstřícnost při vyplňování dotazníků. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za trpělivost při psaní mé diplomové práce.

Stárnutí populace na venkově a ve městech

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na stárnutí populace ve městech a na venkově se zhodnocením životních podmínek. Cílem této diplomové práce bude zjistit rozdílnost stárnutí a dostupnost sociálních služeb na venkově a ve městech.

Práce je rozčleněna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zpracována z odborné literatury, literárních rešerší a sekundárních zdrojů, které přibližují a popisují danou problematiku. Konkrétně jsou zde vymezeny a charakterizovány základní pojmy v oblasti demografického stárnutí populace a analýzy sociálních služeb. Praktická část se zaměřuje na konkrétní okres Jičín a v něm 2 venkovské obce a 2 města. Jsou zde porovnány faktory stárnutí a dostupnost sociálních služeb. Analýza také obsahuje konkrétní dotazníkové šetření a doplňující polostrukturované rozhovory. Pomocí sloučení těchto dat a informací jsou vyvozeny závěry o současném stavu stárnutí populace na venkově, ve městech a dostupnosti sociálních služeb. Poté jsou navržena případná opatření a doporučení ke zlepšení života stárnoucí populace ve vybraných lokalitách.

Klíčová slova: Demografické stárnutí populace, demografie, stáří, průměrný věk, kvalita života, životní podmínky, sociální služby, index stáří, venkovská obec, město.

Aging populations in rural and urban areas

Abstract

The focus of the thesis is on population aging in urban and rural areas, with an assessment of living conditions. The aim of this thesis will be to find out the difference of aging and the availability of social services in rural and urban areas.

The thesis is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part is elaborated from the relevant professional literature, literature searches and secondary sources that approach and describe the issue. Specifically, it defines and characterizes the basic concepts in the field of demographic aging and analysis of social services. The practical part focuses on the specific district of Jičín and its 2 rural municipalities and 2 towns. The factors of aging and the availability of social services are compared. The analysis also includes a specific questionnaire survey and additional semi-structured interviews. By combining this data and information, conclusions are drawn about the current state of the aging population in rural and urban areas and the availability of social services. Possible measures and recommendations are then proposed to improve the lives of the aging population in the selected localities.

Keywords: Demographic aging, demography, old age, average age, quality of life, living conditions, social services, old age index, rural municipality, town.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3. Teoretická východiska	14
3.1 Demografie.....	14
3.2 Stárnutí	15
3.3 Demografické stárnutí	17
3.4 Demografické aspekty stárnutí.....	19
3.5 Důsledky stárnutí populace	19
3.6 První demografický přechod	21
3.7 Rozmístění obyvatelstva	21
3.8 Demografická struktura.....	23
3.8.1 Věková struktura.....	23
3.8.2 Pohlavní struktura	25
3.8.3 Ekonomická struktura	26
3.9 Demografické ukazatele.....	27
3.10 Vymezení venkova.....	30
3.11 Vymezení města	33
3.12 Obyvatelstvo na venkově a ve městech z hlediska vývoje	34
3.13 Kvalita života a vzdělání seniorů	35
3.13.1 Kvalita života.....	35
3.13.2 Vzdělání seniorů	36
3.14 Sociální služby	37
3.14.1 Druhy sociálních služeb.....	37
4. Vlastní práce	41
4.1 Charakteristika okresu Jičín	41
4.2 Charakteristika městských a venkovských obcí v okrese Jičín.....	46
4.3 Dostupnost vybraných sociálních služeb v okrese Jičín	48
4.4 Dotazníkové šetření.....	51
4.5 Vyhodnocení dotazníku	53
5. Výsledky a diskuse	80
5.1 Vyhodnocení dílčích cílů	80
5.2 Výsledky rozhovorů	84
6. Závěr.....	86

7. Seznam použitých zdrojů.....	88
7.1 Literární zdroje	88
7.2 Internetové zdroje.....	89
7.3 Právní předpisy.....	92
8. Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	93
8.1 Seznam obrázků	93
8.2 Seznam tabulek.....	93
8.3 Seznam grafů.....	93
8.4 Seznam příloh.....	94
9. Přílohy	95

1. Úvod

Stáří je nevyhnutelnou částí našeho života. Pro demografy je tato problematika častým tématem, a to hned z několika důvodů. Změna věkové struktury společnosti, pomoc seniorům či obecně přibývání starých osob jsou prvky, které je nutné řešit. Klesající porodnost a prodlužující se délka lidského života se promítá nejen do demografické sféry, ale i do sociálního, politického a ekonomického hlediska.

Pokles porodnosti je zapříčiněn převážně sociální a politickou změnou. V dnešní době stále více sledujeme posun mateřství do vyšších věkových skupin. Před 30 lety začal tento jev výrazně ovlivňovat možnosti jako je studium na zahraničních školách, výrazná změna myšlení, která upřednostňuje kariérní vzestup a tím posun mateřství. Velkou roli zde hraje i výše životní úrovně a orientace k maximálně jednomu nebo dvěma dětem.

Vysoká ekonomická zátěž je dalším faktorem snižování populace, kdy výchova dítěte nemalým způsobem zasáhne do rozpočtu rodiny.

Z důvodu stárnutí populace se rozšiřují rozdíly mezi kraji, okresy a také venkovem a městem. Obce i města se musí kvůli regionálním rozdílům přizpůsobit diferencované infrastruktuře, službám nebo dotacím. Příkladem může být dostupnost pečovatelských služeb a domovů pro seniory. V dnešní době jsou i problémem kapacity v domovech pro seniory a seniory se zdravotními problémy. Státní podpora je v tomto smyslu nedostačující. Často se stává, že pro rodinné příslušníky je neřešitelným problémem, jak se postarat o své blízké, jak už z důvodu finančního, tak kapacitního.

Sledování tohoto vývoje je velmi důležité pro celkové odhady demografů, kam se populace bude ubírat. Pokud bude setrvalý stav je nutné přijímat taková opatření, která tento problém bude zásadně řešit.

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit intenzitu rozdílů stárnutí populace a kvality života na venkově a ve městech. Dále se bude zabývat dostupností sociálních služeb a vybraných sociálních zařízení v okrese Jičín. Pro tuto lokalitu jsem se rozhodla z důvodu dlouhodobého pobytu ve zmiňované lokalitě. Hlavními zdroji pro praktickou část bude Český statistický úřad, data z Ministerstva práce a sociálních věcí a kvantitativní výzkum na základě dotazníkového šetření doplněné o kvalitativní výzkum pomocí polostrukturovaných rozhovorů. V závěru budou navrženy případné změny a doporučení v rámci této problematiky.

2.2 Metodika

Diplomová práce je rozčleněna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část bude zpracována na základě literárních rešerší, analýzy a studia odborných materiálů. Dále shromáždění přijatelného množství dokumentů a dat k vyjasnění dané problematiky a charakteristických pojmů ke zpracování diplomové práce. Teoretická část bude tvořit podklady pro zpracování části praktické. Citace jsou utvořeny pomocí metody průběžných poznámek pod čarou a obsah všech použitých zdrojů je uveden na konci této práce.

V praktické části se budu zabývat analýzou stárnutí populace, zhodnocení životních podmínek seniorů a dostupnosti sociálních služeb na venkově a ve městech, konkrétně v okrese Jičín a dalších vybraných obcích. Pro analýzu stárnutí populace a zhodnocení životních podmínek seniorů na venkově a ve městech byly vybrány čtyři zástupci. Konkrétně dva zástupci venkovských obcí a dva zástupci města. Co se týče městských obcí, jedná se o město Železnice a Sobotka, venkovskými obcemi budou Kyje a Radim.

V první části praktické části bude provedena charakteristika okresu Jičín. Dále se budu zabývat demografickou strukturou v okrese. V další kapitole budou interpretovány rozdíly stárnutí populace ve vybraných obcích.

Další část bude zahrnovat dostupnost vybraných sociálních služeb ve vybraných obcích a městech.

Druhá část bude obsahovat výzkumy ve formě dotazníkového šetření doplněné o polostrukturované rozhovory. Pro porovnání výsledků bude využita komparativní metoda.

Dotazník je tvořen osmnácti otázkami a je anonymní. Otázky jsou řazeny do 3 sekcí. Bližší charakteristiku dotazníku popisují v kapitole 4.4. Dotazníkové šetření. Jak už bylo jednou zmíněno, rozhodla jsem se pro výzkum zvolit dvě městské obce Sobotku a Železnici a dvě venkovské obce Kyje a Radim. Vyhodnocení dotazníků proběhne v aplikaci Microsoft Excel. Budou vytvořeny grafy pro lepší přehlednost a porovnání. Grafy budou doplněny o vysvětlující komentáře. Samotný dotazník je uveden na konci práce.

3. Teoretická východiska

3.1 Demografie

Pojem demografie můžeme charakterizovat jako vědní obor, který se zabývá reprodukcí lidské populace jinak řečeno populací demografickou.¹ Lidská populace se tedy stává objektem pro demografická studia, přičemž je nutné si uvědomit, že lidská populace je objektem studia mnoha vědních oborů. Demografická studia se zaměřují hlavně na proces jejich reprodukce. Populační vývoj je úzce spojen jak s demografií, tak i s geografii obyvatelstva, s tím souvisí i migrace a přirozená změna obyvatelstva, které jsou také následky populačního vývoje.²

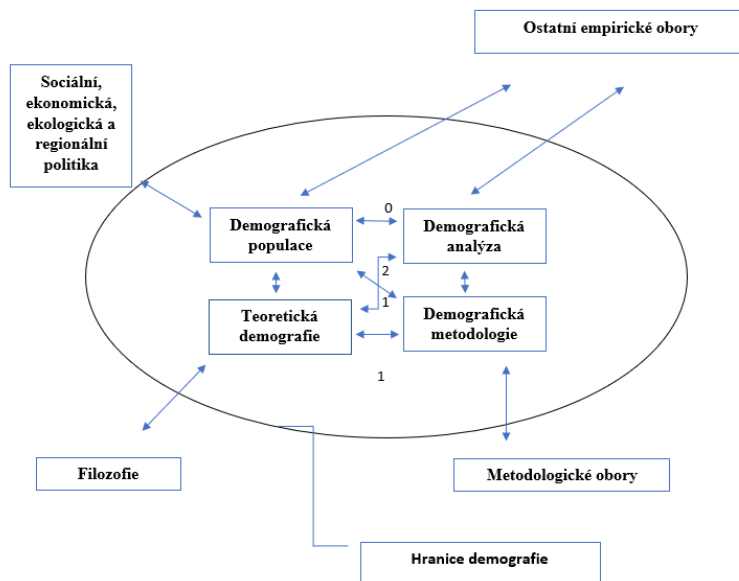
Při vysvětlování pojmu demografie nesmíme opomenout termín demografická reprodukce, která bez demografie nemůže fungovat. Je důležité brát v úvahu jakým způsobem a s jakou vahou působí kritéria na demografickou reprodukci. Za demografické jevy považujeme i například ovdovění, nemoc, sňatek či rozvod. Demografické jevy se nejprve rozdělí na vlastní, kterými jsou například narození nebo smrt. Poté je demografie studuje jako jevy hromadné, které se nejprve upraví do různých procesů a následně je provedena demografická analýza.³

¹ PAVLÍK, Z. Demografie. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2022-09-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Demografie>.

² KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s. 9-11.

³ KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s. 9-11.

Obrázek 1: Vnitřní diferenciacce demografie a její vnější návaznosti

Zdroj: vlastní zpracování, dle Kalibová, Pavlík, Vodáková

„0 = Postupná parcializace, resp. Syntéza

1 = Postupná metodická formalizace, resp. Konkretizace

2 = Postupná generalizace, resp. Specifikace“⁴

3.2 Stárnutí

Nejprve je důležité zdůraznit, že pojem stárnutí má více významů. Nejrozsáhlejší význam se týká procesu pokračování určitého organismu či systému v čase nezávisle na tom jaké změny v nich plynou.⁵ Probíhá zde určitý součet změn a organismus jim v průběhu času podléhá.⁶ Další charakteristika se týká postupného opotřebování těla i duše. Jedná se o určitou negativní změnu, která se projevuje například stagnací, či úbytkem energie a únavou. Tento proces můžeme shrnout do pojmu Biologické stárnutí, což je právě jeden z významů.⁷

Další význam se týká stárnutí sociálního, které je spojeno s významem sociální čas. Sociální stárnutí můžeme chápat jako demografickou změnu určitých prvků. Starší společnost je

⁴ KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s. 13.

⁵ KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s.75.

⁶ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*, Praha: Grada, 2012. s. 10.

⁷ VODÁKOVÁ, A. *Sociologická encyklopedie: Stárnutí* [online]. 2017 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD>

společnost, která dbá více na tradice a kulturu a má určité zaběhlé organizační struktury. Druhá charakteristika sociálního stárnutí se týká ekonomických mechanismů, které se opotřebovávají a snižuje se jejich výkonnost a efektivnost. Obecně je sociální stárnutí spojeno s typem stagnace. Opakem je mládnutí, které se vyznačuje rychlým vzestupem a radikálními změnami.⁸

Pojem stárnutí z hlediska demografického nese poněkud odlišný význam. Je to proces, který obnáší změnu věkové struktury obyvatelstva konkrétní geografické složky. Způsobuje zvyšování podílu osob, které jsou starší 60 nebo 65 let. To má za důsledek snižování podílu osob mladších 15 let.⁹

Podrobněji se jimi budu zabývat v další kapitole.

Pro lepší představu můžeme vidět složení seniorské populace ve vybraných letech v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Věkové složení seniorské populace 65+ ve vybraných letech (stav k 31.12.)

Věk v (letech)	2011	2015	2017	2019	2020
65-69	554 230	692 992	684 548	678 927	672 418
70-74	384 438	495 189	569 661	602 974	621 177
75-79	313 316	323 695	358 552	408 629	417 201
80-84	231 596	232 005	226 588	234 495	244 137
85-89	121 524	135 023	141 839	142 589	138 490
90+	31 865	53 508	58 995	64 016	64 899
Podíl 65+ letých v populaci (%)	15,6	18,3	19,2	19,9	20,2

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

Jak je z tabulky patrné největší skupinu seniorů tvoří osoby ve věku 65–69 let. Od roku 2015 tato skupina nepatrně slábne a přibližuje se k věkové skupině 70–74 let. Tato věková skupina seniorů naopak stoupá. Je to způsobeno přesouváním do vyššího věku početně silné generace, která se narodila po skončení 2. světové války. Věku 100 a více let se dožilo přibližně 845 obyvatel České republiky.¹⁰

⁸ VODÁKOVÁ, A. *Sociologická encyklopedie: Stárnutí* [online]. 2017 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD>

⁹ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 12.

¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Demografické charakteristiky seniorů* [online]. 2022 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421k01.pdf/1c52a872-bba9-4774-8882-cb2510911f74?version=1.7>, s. 2.

3.3 Demografické stárnutí

Jak už bylo nastíněno v předchozí kapitole, demografické stárnutí nám definuje zvětšení podílu starších osob v populaci. Tento pojem je důsledkem demografické revoluce, která je způsobená poklesem úrovně porodnosti. Po ukončení demografické revoluce proces stárnutí dále pokračuje. Demografické stárnutí je měřeno indexem stáří. Index stáří je poměr postreprodukční a dětské složky obyvatel. Z důvodu zvyšování podílu ekonomicky neproduktivního obyvatelstva je důležité brát v úvahu sociální a ekonomické důsledky. Také nesmíme opomenout stále stoupající nároky na důchodové a zdravotní zabezpečení. Závěrem je nutno říct, že demografické stárnutí je v dnešních vyspělých zemích obecným procesem, se kterým musíme počítat.¹¹

Z toho vyplývá, že se jedná o podstatné rozdíly ve věkových skupinách. Tato změna bude postihovat především postindustriální a industriální společnost. Nutno podotknout, že česká společnost je zrovna ta, které se to bude týkat.¹²

Pro lepší přehlednost byla použita ilustrace procesu stárnutí (v tabulce č. 2) z knihy Česká společnost stárne.¹³

¹¹PAVLÍK, Z. Stárnutí demografické. *Sociologická encyklopedie*[online]. 2017 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD_demografick%C3%A9

¹²RABUŠIC, L. Česká společnost stárne. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 25.

¹³RABUŠIC, L. Česká společnost stárne. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 25.

Tabulka 2: Věková struktura ve vybraných zemích světa (v %)

Země	1990			2030			
	Věková skupina			Věková skupina			
	0–14	65+	(60+)		0–14	65+	(60+)
Belgie	17,9	15,0	(20,7)		16,8	25,7	(32,2)
Dánsko	17,0	15,4	(20,2)		16,8	25,1	(32,1)
Finsko	19,5	13,3	(18,4)		17,4	24,9	(30,9)
Francie	20,1	13,8	(18,9)		17,2	23,8	(30,1)
Holandsko	17,6	13,2	(17,8)		16,6	26,1	(33,4)
Itálie	16,4	14,8	(20,6)		14,6	27,9	(35,9)
Japonsko	18,4	11,9	(17,3)		15,5	26,4	(33,0)
Kanada	20,9	11,3	(15,6)		17,6	24,2	(30,2)
Maďarsko	19,5	13,5	(19,3)		17,7	21,1	(26,8)
Německo	16,2	14,9	(20,3)		16,1	7,7	(35,3)
Norsko	18,9	16,4	(21,2)		17,6	22,9	(29,6)
Polsko	25,1	10,0	(14,8)		19,2	18,6	(23,3)
Rakousko	17,5	15,0	(20,2)		15,7	26,8	(34,5)
Švédsko	17,4	18,0	(22,9)		18,1	23,8	(30,0)
Švýcarsko	17,0	14,9	(19,9)		16,6	27,1	(34,0)
USA	21,6	12,3	(16,6)		18,3	22,4	(28,2)
Velká Británie	18,9	15,7	(20,8)		17,9	22,9	(29,6)
Česká republika	21,2	12,6	(17,7)		18,1	16,9	(22,3)
				Sc.1			
				Sc.4	15,1	20,9	(26,9)

Zdroj: Rabušic (1995)

V tabulce č. 2 můžeme vidět, že stárnutí společnosti významně závisí na historických a současných tendencích týkajících se porodnosti, úmrtnosti a také mezinárodní migrace. Zpomalený růst mladých věkových skupin, které způsobují nižší porodnost výrazně ovlivňují stárnutí. Tento jev má odborný název relativní stárnutí. Dalším produktem rychlejšího nárůstu starších věkových skupin je prodlužování střední délky života neboli pokles úmrtnosti. Tento jev nazýváme absolutní stárnutí.

Tyto jevy by neměly být podceňovány, jelikož na nízkou porodnost a nízkou úmrtnost, respektive na takový rozsah a velikost není lidstvo připraveno.¹⁴

¹⁴ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 192.

3.4 Demografické aspekty stárnutí

Ekonomové na důsledky stárnutí opakovaně upozorňují.

Mění se věkové složení populace má kořeny už od konce 60. let, kdy došlo k výraznému poklesu rozených dětí.¹⁵

Jedním z aspektů stárnutí populace, a především pracovní síly je zvýšení výdajů na důchody, které se dále projevují zvyšováním nákladů na zdravotní péči. Tato situace přinese mladé generaci značný problém. Z důvodu převýšení starší generace nad mladší bude zapotřebí určitá generační solidarita, jelikož mladá generace bude muset vynaložit více prostředků na důchody, důchodové pojištění a zdravotní péči starých občanů.

Například v 80. letech se začal objevovat trend, který se týkal předčasného odchodu do důchodu, což samozřejmě vedlo ke zvýšení počtu lidí v důchodu a také nákladů na tyto důchody. Vzrůstající náklady vedly k negativním důsledkům, jako je zpomalení ekonomického růstu, zvyšování daní, snižování solidarity mezi mladou a starou generací a celkové oslabení.

Nárůst penzijních nákladů ovlivní tedy nejen demografickou situaci, ale i situaci ekonomickou a také institucionální faktory.¹⁶

3.5 Důsledky stárnutí populace

Podíl starších osob se v České republice neustále zvyšuje.

Zvýšení kvality života, životní úrovně a zdravotní péče posouvá délku lidského života na vyšší stupeň. Z toho je patrné, že se lidé dožívají mnohem vyššího věku, než tak bylo dříve.

Jedná se o komplexní proces, který ovlivňuje nejen život seniorů, ale i celé společnosti.

Je potřeba si uvědomit všechny důsledky, které následně ovlivní určité sféry našeho vývoje, jako je například ekonomická či sociální sféra.

¹⁵ RABUŠIC, L. *Česká společnost a senioři: sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti: texty celostátní konference konané 16. - 17. října [1997]*. V Brně: Masarykova univerzita, 1997. s. 40.

¹⁶RABUŠIC, L. *Česká společnost a senioři: sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti: texty celostátní konference konané 16. - 17. října [1997]*. V Brně: Masarykova univerzita, 1997. s. 42.

Ekonomická sféra nám přináší obavy, které souvisejí s růstem nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči. S tím souvisí i nedostatek pracovních sil a stabilita financování důchodového systému.¹⁷

Důsledky stárnutí se nepromítnou jen do ekonomické a sociální sféry, ale budou mít dopad i na sféru soukromou, rodinnou, mezigenerační. Prodlužování života s sebou nese i časově delší fázi lidského života. Seniorský věk by proto měl být prožitý smysluplně, zdravě a aktivně¹⁸

Stárnutí populace je složeno ze dvou rovin. První s názvem Makrosociální úroveň, kdy řešíme problémy a dopady celospolečensky a druhou s názvem Mikrosociální úroveň, která je řešena individuálně.

Je potřeba si uvědomit, že senioři nejsou všichni stejní, nejedná se o homogenní prvek, ale o lidskou bytost, která je každá jiná.¹⁹

Jedním z důsledků je také i zabezpečení potřeb seniorů, které se výrazně liší genderovým rozdělením. Genderová dimenze nám pomáhá zohledňovat potřeby mužů a žen ve stárnoucí populaci. Dopady na důchodový věk žen a mužů mají také ekonomické nerovnosti na trhu práce. Rozdíly v odměňování a péče o děti a domácnost má u žen za důsledek nižší důchodové příjmy. I přesto, že se ženy dožívají vyššího věku, musejí žít s nižšími příjmy po značně delší dobu než muži. Tato situace pak ohrožuje ženy – seniorky z hlediska chudoby nebo sociálního vyloučení.²⁰

Tato problematika je velmi komplikovaná a je nutné se jí věnovat více pohledy, jako například rozdílné dostupnosti potřeb, služeb a zajištění kvalitního života ženám a mužům. Seniorům musí být poskytnuta základní práva na důstojný život, důstojné zacházení a začleňování do společnosti.²¹

¹⁷ SVOBODOVÁ, K. *Demografie: Demografické stárnutí a jeho dopady* [online]. 2011 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=764

¹⁸ SVOBODOVÁ, K. *Demografie: Demografické stárnutí a jeho dopady* [online]. 2011 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=764

¹⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* [online]. [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/NAP_CZ_web.pdf/26116d05-2319-aa67-831e-f5a33881dcb1. s. 7.

²⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* [online]. [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/NAP_CZ_web.pdf/26116d05-2319-aa67-831e-f5a33881dcb1. s. 7.

²¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* [online]. [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/NAP_CZ_web.pdf/26116d05-2319-aa67-831e-f5a33881dcb1. s. 7.

Často se stává, že je stárnoucí populace označována mnoha autory a ekonomy jako problém či, že bude představovat demografickou krizi. Uvažovat tímto způsobem však není možné. Je nutné si uvědomit, že prodlužování věku je naopak znakem civilizačního pokroku.²² Seniorský věk zahrnuje spoustu možností, jak se i nadále participovat do společnosti a prožívat dny smysluplně. Jejich zkušenosti, znalosti a pohledy jsou pro společnost nedocenitelnou složkou. Je potřeba se touto problematikou zabývat i z jiných pozitivnějších směrů.²³

3.6 První demografický přechod

Pod tímto pojmem si můžeme představit zásadní změnu v režimu reprodukce populace. Jde tedy o velmi podstatný převrat z hlediska demografického chování populace.

První demografický přechod se datuje už od 18. století.

F.W. Notesteina je autor termínu demografický přechod, který se dále zabýval jeho rozpracováním. Hlavní myšlenka teorie spočívá ve vysoké úmrtnosti a porodnosti, kterou si musí projít každá populace. Dalším významným představitelem, který byl spojený s demografickou revolucí byl S. Landry.

První demografická revoluce rozlišuje dvě fáze. První fáze je charakteristická přípravou a druhá fáze představuje pokles porodnosti a úmrtnosti.

Z hlediska vývoje naší populace můžeme odhadnout, že první demografický přechod se vyskytoval v letech 1830–1930. Druhá fáze, o které jsem se zmínila v předchozím odstavci, se odehrávala v letech 1880–1930. Proces neprobíhal v celé populaci stejně. Demografický přechod v českých zemích se datuje počátkem 19. století a je ukončen okolo roku 1930.²⁴

3.7 Rozmístění obyvatelstva

Rozmístění obyvatelstva neboli také geografická či prostorová struktura do jisté míry ovlivňuje i demografickou reprodukci obyvatelstva. Stejně tak sociální prostředí ovlivňuje demografické chování. Koncentrace osob je určována sociálním prostředím, kdy jsou různě osídlená hustě obydlená místa, a naopak místa řídké osídlená.

²² VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIC L. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. [online]. 2004 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/Vohralikova-Rabusic-cesti_seniori.pdf, s. 4.

²³ VOHRALÍKOVÁ, L., a RABUŠIC L. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. [online]. 2004 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/Vohralikova-Rabusic-cesti_seniori.pdf, s. 4.

²⁴ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 110.

Lidé se koncentrují do sídel, která se dělí na samoty, vesnice a města.

Pohyb obyvatelstva je nejčastěji měřen Statistickým úřadem podle počtu obyvatel. V následující tabulce můžeme vidět příklad struktury obyvatelstva a obecné míry v % podle velikostních skupin v ČR za rok 2003. Škála je podrobná a všechny třídy zahrnují poměrně stejný počet obyvatel.²⁵

Tabulka 3: Struktura obyvatelstva, obecná míra v % podle velikostních skupin v ČR za rok 2003

Velikostní skupina	\bar{S} relat.	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>po</i>	<i>sň</i>	<i>ro</i>	<i>e</i>
0– 499	8,4 %	12,1	9,0	3,3	4,3	2,1	20,2
500– 999	8,8 %	11,4	9,3	3,4	4,5	2,4	20,4
1 000– 1 999	9,0 %	11,1	9,3	3,6	4,3	2,6	19,5
2 000– 4 999	11,0 %	11,2	9,3	3,9	4,6	2,8	19,6
5 000– 9 999	8,9 %	11,0	9,3	4,1	4,6	3,2	19,8
10 000–19 999	9,4 %	10,7	9,4	4,6	4,7	3,6	21,2
20 000–49 999	11,8 %	10,2	9,2	4,7	4,8	3,8	21,2
50 000–99 999	11,9 %	10,0	9,2	5,1	5,0	3,9	21,2
100 000+	20,7 %	11,3	8,9	4,1	5,4	3,6	18,3
Česká republika	100,0 %	10,9	9,2	4,1	4,8	3,2	.

Zdroj: Koschin (2005)

Výplývá z toho, že pokud bychom vycházeli z definice, že za obec považujeme vesnice do 2000 obyvatel, tak můžeme vidět, že na vesnici žije zhruba čtvrtina naší populace a ta další čtvrtina žije ve velkoměstech. Polovina obyvatel pak žije v malých městech či velkých vesnicích.

Tabulka č. 3 nám zobrazuje, že demografické chování je ovlivněné velikosti sídel. Například v malých vesnicích lze zpozorovat výrazně vyšší plodnost a naopak nižší potratovost a rozvodovost. Důvodem je větší konzervativnost venkovského obyvatelstva.

Z důvodu malé rozlohy naší republiky, a tudíž menší vzdáleností měst a vesnic můžeme vidět, že rozdíly v demografickém chování mezi venkovem a městem nejsou až tak extrémní. Příkladem vyšších rozdílů může být Polsko.

Poslední sloupec v tabulce č. 3, který se týká migrace, nám zobrazuje, že obyvatelé malých obcí se často stěhují do obcí s jinou velikostní kategorií.²⁶

²⁵ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 106.

²⁶ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 106-107.

3.8 Demografická struktura

V této kapitole jsem se zabývala přiblížením pojmu demografická struktura, která patří mezi nejvýznamnější charakteristiky populace.²⁷ Jedná se tedy zkoumání stavu populace v určitém okamžiku. Existuje několik hledisek, podle kterých můžeme zkoumat stav populace. Například struktura pohlaví nebo věku. Tyto dvě se používají nejčastěji, ale existuje jich mnohem více. Například se můžeme zmínit o struktuře podle rodinného stavu či domácností.

Ekonomické hledisko se bude spíše zaměřovat na hledisko rozmístění obyvatelstva neboli geografickou strukturu, a naopak sociologické hledisko bude obsahovat strukturu podle vzdělání, náboženství nebo národnosti. Můžeme sem zahrnout i pravidelné sčítání lidu.²⁸

Strom života nebo také věková pyramida představuje demografický graf, který je hlavní charakteristikou demografické struktury. Tyto dva pojmy mají odlišné zobrazení, avšak informaci poskytují oba typy stejnou.

Věková pyramida opravdu připomíná pyramidu, která je tvořena jednotlivými stupni. Strom života je naopak tvořen hladkou lomenou čarou.²⁹

3.8.1 Věková struktura

V této části je důležité si uvědomit rozdělení populace, která se člení do tří základních skupin. Jedná se o skupinu předreprodukční neboli dětskou, reprodukční neboli rodičovskou a prerreprodukční neboli prarodičovskou. Existují určité hranice mezi jednotlivými skupinami. Mezi první a druhou skupinou je to 15 let, přičemž musíme brát v úvahu, že se nejedná o přesnou hranici. Dále pak mezi druhou a třetí skupinou existuje hranice u žen 50 let. U mužů je to také 50 let, ale je zde nutné dodat poznámku, že mužů, kteří mají potomka po dovršení věku 50 let je málo, a tudíž se uvádí stejné číslo jako u žen.³⁰

²⁷ HALÁS, M., BRYCHTOVÁ, Š., FŇUKAL, M. *Základy humánní geografie 1: Geografie obyvatelstva a sídel* [online]. Olomouc: Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: https://geography.upol.cz/soubory/lide/halas/HG1/ZH1_Skriptum.pdf. s.47.

²⁸ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 93.

²⁹ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 96.

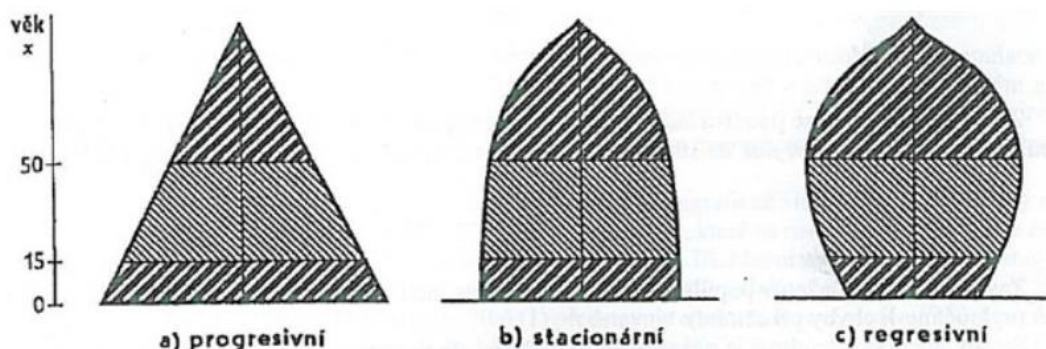
³⁰ KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 2001. s. 18.

„Dostáváme tak tři skupiny:

1. Biologická generace – 0-14 let
2. Biologická generace - 15-46 let
3. Biologická generace - 50 a více let“³¹

Švédský demograf Axel Gustav Sundbärg rozdělil populaci do tří typů, které platí dodnes. Všiml si, že biologická generace je tvořena v každé populaci cca 50 %. V následujícím obrázku můžeme vidět rozdělení populace do 3 typů:

Obrázek 2: Typy populace

Zdroj: Kalibová (2001)

První typ, který nese název progresivní se vyznačuje převahou první dětské složky nad postreprodukční složkou. Jedná se o výrazně větší převahu mladých lidí. Počet narozených dětí roste, a to má za důsledek rostoucí či progresivní populaci. Tento typ populace můžeme v dnešní době vidět v rozvojových zemích.³²

Druhý typ populace s názvem stacionární můžeme přiřadit k první a třetí biologické generaci. Podíl těchto generací je přibližně stejný, což znamená, že dětská složka je přibližně stejná jako složka postreprodukční. Jedná se o stejný počet jak narozených, tak i zemřelých osob. Populace je tedy charakteristická svojí stagnací.

Regresivní typ je poslední typ rozdělení populace. Převažuje zde třetí postreprodukční složka nad dětskou. Je zde značná převaha starší generace. Nastává situace, kdy umírá více

³¹ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 96.

³² KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 97.

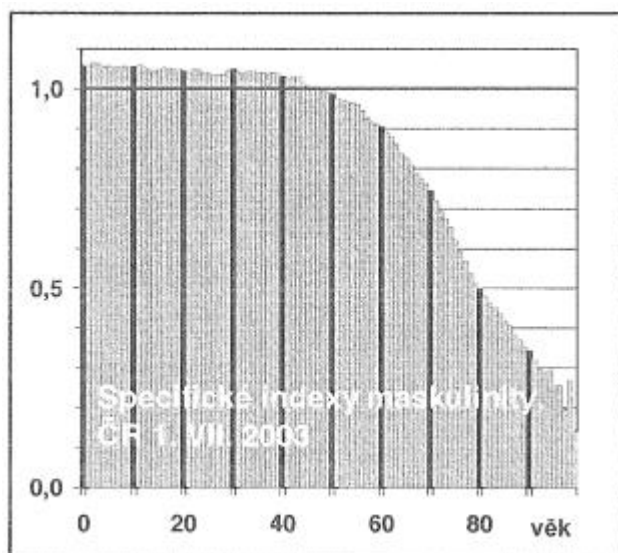
osob, než se narodí dětí. Tento typ můžeme vidět ve většině evropských zemích, včetně té naší.³³

Každá populace se ocitne v některé fázi těchto skupin. Je to tedy určitý přechod od progresivního typu k degresivnímu. Tento proces se odborně nazývá stárnutí populace neboli demografické stárnutí, o kterém je zmínka v předchozí kapitole.³⁴

3.8.2 Pohlavní struktura

Za jednu z hlavních charakteristik můžeme uvést „relaci počtu mužů a počtu žen, která se nazývá index maskulinity“³⁵. V podstatě nám říká, kolik mužů připadá na jednu ženu v populaci. Index maskulinity uvádíme v jednotkách promile. K upřesnění si ho můžeme vysvětlit podle následující věty. „Počet mužů, který připadá na 1 000 žen.“³⁶ Tuto relaci můžeme převrátit, kde dostaneme Index feminity neboli kolik žen připadá na 1 000 mužů. Je nutné si uvědomit, že úmrtnost u žen a mužů není stejná. Z toho můžeme odvodit, že poměr žen a mužů v populaci se bude s věkem měnit. V následujícím obrázku máme znázorněno, jak změna v poměru žen a mužů související s věkem vytvoří jednoleté specifické indexy maskulinity, které jsou zakresleny na obrázku č. 3.

Obrázek 3: Specifické indexy maskulinity

Zdroj: Koschin (2005)

³³ KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 2001. s. 18.

³⁴ KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 2001. s. 18.

³⁵ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 99.

³⁶ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 99.

Pokud se na obrázku č. 3 zaměříme na hodnoty vyšší než 1 můžeme si to odůvodnit tak, že je větší porodnost chlapců než dívek. Úmrtnost je nízká, a tudíž to znamená, že se hodnota bude snižovat pomalu. Do 35 let se hodnota výrazně nemění a až kolem 45 roku se počet žen a mužů vyrovnává. Tento jev nese název „Věk pohlavní rovnováhy“³⁷ Po dosažení pohlavní rovnováhy nastane pokles hodnot, jak můžeme vidět na obrázku. Okolo 80 let je hodnota rovná 0,5, což znamená, že na jednoho muže připadají dvě ženy.³⁸

3.8.3 Ekonomická struktura

Pod tímto pojmem si můžeme představit struktury podle ekonomických aktivit.

Ekonomická demografie charakterizuje vymezení ekonomicky aktivního obyvatelstva a tato skupina je vymezena věkem.

Věkové vymezení není přesně určené. Závisí na potenciálu aktivního obyvatelstva, aby bylo možné srovnání hodnot s ostatními zeměmi. Vymezuje hranici produktivního obyvatelstva mezi lety 20 až 65 let.

Produktivní populaci dělíme na 3 skupiny viz. tabulka č. 4.

Tabulka 4: Produktivní populace

Skupina	Věk	Ekonomická generace
1.	0–19	Předproduktivní
2.	20–64	Produktivní
3.	65 a více	Poproduktivní

Zdroj: vlastní zpracování, dle Koschin

³⁷ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 99.

³⁸ KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica, 2005. s. 99.

3.9 Demografické ukazatele

Index stáří

Jak už bylo jednou zmíněno, demografické stárnutí je definováno přechodem z progresivního typu věkové struktury až k recesivnímu typu. Index stáří nám tedy měří proces demografického stárnutí. Jedná se o poměr postreprodukcí a dětské složky obyvatelstva. Mnohem častěji ale využíváme místo postreprodukční složky složku poproduktivní. Důvodem je to, že zde není vymezena biologická hranice 50 let, ale jedná se o ukončení ekonomické aktivity.³⁹

Vzorec pro Index stáří:

$$IS = \frac{P_{65+}}{P_{0-14}} * 100 \quad (1)$$

Index ekonomického zatížení

Věková struktura souvisí také s pojmem Index ekonomického zatížení. Tento index nám udává hodnoty zaměřené na možné zatížení ekonomicky aktivního obyvatelstva ze strany obyvatelstva, které je ekonomicky neaktivní. Tento ukazatel slouží například pro mezinárodní srovnání. Vztahuje se totiž k určitému věku neboli k produktivnímu obyvatelstvu. Je nutné si uvědomit, že existují osoby, které jsou v produktivním věku neaktivní, a naopak osoby v poproduktivním věku, které stále pracují.⁴⁰

Vzorec pro Index ekonomického zatížení:

$$Iez = \frac{O_{0-14} + O_{65+}}{O_{15-64}} \quad (2)$$

Vzorec č. 2 nám vyjadřuje „poměr počtu dětí do 15 let věku a osob 65letých a starších ku počtu osob ve věku 15-64 let.“⁴¹

³⁹ TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 50.

⁴⁰ TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 50.

⁴¹ TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 50.

O_{0-14} = Počet obyvatel ve věku 0-14 let

O_{65} = Počet obyvatel ve věku 65 let a více

O_{15-64} = Počet obyvatel ve věku 15–64 let⁴²

(Vzorce č.1-2, Toušek a kol., 2008)

Index hospodářského zatížení

Jednou z nejzákladnějších měr týkající se ekonomického a sociálního zatížení populace je Index hospodářského zatížení (IHZ). Závisí na rozdělení ekonomicky aktivního a neaktivního obyvatelstva a je to „poměr počtu všech členů populace k počtu osob v poproduktivním věku“⁴³

Vzorec pro Index hospodářského zatížení:

$$ihz = \frac{S_1 + S_n + S_m}{S_n} \quad (3)$$

Index ekonomicky závislé generace

Index ekonomicky závislé generace (IZS) je dalším značně využívaným ukazatelem pro poměr počtu osob druhé a třetí ekonomické generace.

Vzorec pro Index ekonomicky závislé generace

$$IZS = \frac{S_m}{S_n} \quad (4)$$

(Vzorce č. 3–4, Fiala, Langhamrová, 2013)

⁴² TOUŠEK, V., KUŇC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 50.

⁴³ FIALA, T., LANGHAMROVÁ, J. *Vývoj ekonomického a sociálního zatížení a stárnutí populace*, 2013. [online]. Vysoká škola ekonomická v Praze [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://polek.vse.cz/pdfs/pol/2013/03/03.pdf> s. 340.

Index zeleného a šedého zatížení

Tyto indexy navazují na index hospodářského zatížení, ze kterého zjistíme zatížení obou skupin lidí v neproduktivním věku. Jedná se o 1. a 3. ekonomickou generaci.

Index zeleného zatížení neboli index závislosti mladých vypočítáme jako poměr předproduktivních a produktivních osob. Pro lepší pochopení je vysvětlen jako výpočet počtu dětí nacházející se ve věku 0–19 let, které připadají na 100 osob, které se nacházejí ve věku 20–64 let.

Vzorec pro Index zeleného zatížení:

$$izm = \frac{I_{.eg}}{II_{.eg}} \quad (5)$$

Index šedého zatížení neboli index závislosti starých se vypočte jako poměr poproduktivních a produktivních osob. Neboli můžeme říct, že se jedná o počet osob, které se nachází ve věku 65 let a více připadajících na 100 osob nacházející se věku 20–64 let.

Vzorec pro Index šedého zatížení:

$$izs = \frac{III_{.eg}}{II_{.eg}} \quad (6)$$

(Vzorec č. 5–6, Koschin, 2005)

Rozdílnost města a venkova

Rozlišení venkovských a městských obcí je určeno dle několika kritérií. Podle demografických statistik se kritéria liší v jednotlivých zemích. Jako příklad můžeme uvést počet obyvatel nebo velikost území. Dále se určuje souhrn obyvatel ve venkovských obcích, souhrn obyvatel v městských obcích a někdy je potřeba určit i poloměstské obce, pokud není území země rozdělené do obcí. Je nutné utvořit kritéria pro diferencování venkovského a městského území.⁴⁴

⁴⁴ PAVLÍK, Z., KALIBOVÁ, K. *Mnohojazyčný demografický slovník: Český svazek*. Česká demografická společnost. Praha, 2005. s. 49.

S diferenciací města a venkova je spojen pojem urbanizace. Urbanizovaný a rurální prostor se považují za hlavní členění. Dané rozdělení je úzce spjato s administrativními, politickými, historickými a kulturními okolnostmi vývoje. To je důvod, proč je tak těžké a pomalé stanovit jednotnou definici vymezení problematiky venkova a města.⁴⁵

3.10 Vymezení venkova

Existuje mnoho definic pro pojem venkov.

Jedná se o obydlý prostor, jehož území se nachází mimo městské lokality. Venkov se vyznačuje orientací na zemědělství a zároveň je zde nižší hustota zalidnění. Venkov je velmi spojen s přírodou. Typická územní jednotka pro venkov jsou vesnice.⁴⁶

Radim Perlín vymezuje venkov následujícím způsobem. Jedná se o prostor, který je specifický pro svoji krajinu a venkovská sídla. Venkov tedy spojuje zastavěná i nezastavěná území malých sídel či vesnic.

Jak už bylo jednou zmíněno, je zde typická nižší hustota zalidnění, méně sociálních a ekonomických kontaktů a nižší navazování sociálních vazeb mezi subjekty.

Hustota zalidnění je proto jeden z ukazatelů pro vymezení venkova. Je to tedy počet obyvatel, který se vztahuje k jednotce prostoru 1 km².⁴⁷

Podle Českého statistického úřadu jsou za venkovský prostor považovány i obce s velikostí do 2 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, pokud je jejich hustota zalidnění nižší než 150 obyvatel na 1 km².⁴⁸

V Evropské unii se pro vymezení venkova využívá hustota obyvatel do 100 obyv./km². Je ovšem nutné určit si správnou jednotku, za kterou se bude hustota zalidnění počítat.⁴⁹

⁴⁵ PERLÍN, R. *Vymezení venkovských obcí v Česku*. [online]. Přírodovědecká fakulta UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>

⁴⁶ HUDEČKOVÁ, H. Venkov. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: [Venkov – Sociologická encyklopedie \(cas.cz\)](https://cas.cas.cz/encyklopedie/venkov)

⁴⁷ PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online]. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20(7).pdf) s.3.

⁴⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Postavení venkova v krajích ČR* [online]. 2009 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr

⁴⁹ PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online]. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20(7).pdf) s. 2.

Na venkov můžeme nahlížet z různorodých úhlů a souvislostí. Níže můžeme vidět příklady venkova:

1. Neměstský prostor
2. Venkov jako krajina
3. Prostor pro zemědělské výrobky
4. Venkov jako životní styl
5. Prostor pro rekreaci a odpočinek⁵⁰

Pojem neměstský prostor se nejčastěji využívá z důvodu odlišení vůči městu. Využívají se převážně normativní kvantitativní ukazatele. Můžeme zde zmínit například maximální velikost obce 2 000 obyvatel nebo maximální hustotu zalidnění 100–150 obyv./ km². Dále se využívá ukazatel nadprůměrné nezaměstnanosti či zaměstnanosti nebo záporná bilance migračního salda.⁵¹

Chápání venkova jako krajiny souvisí s důsledkem urbanizace neboli změna venkovské společnosti na městskou. To zahrnuje i odlišný pohled na prostředí, krajinu a obecné vnímání prostoru. Venkov se oproti městu stal volnou přístupnou alternativou, která nás obohatí o nádhernou scenérii a spoustou výhledů. Mezi charakteristiky venkova řadíme primárně rozlohu, která se pohybuje v desítkách km². Pro urbanizovanou společnost je tento pohled velmi důležitý, jelikož město nám takové možnosti poskytnout nemůže.

Venkov jako prostor pro zemědělské výrobky a zaměstnanost v sektoru zemědělství, lesnictví a rybolovu. Město je značně závislé na dodávky těchto výrobků a energií ze svého okolí ve smyslu zásobování surovinami a potravinami, avšak je nutné si uvědomit, že i na venkově existují jiné ekonomické aktivity než zemědělství.⁵²

⁵⁰ KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://soclab.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf, s. 396.

⁵¹ KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://soclab.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf, s. 396.

⁵² KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://soclab.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf, s. 397.

Rozdíl mezi venkovským a městským životem je značně odlišný. Městský život je typický pro svoji rychlost, změny, společenské vztahy a spoustu různorodých interakcí. Venkov je opakem a jsou zde typické uzavřené lokální komunity a omezené osobní vztahy. Ale postupem času se venkov více přibližuje městu a město se více podobá venkovu. Vytrácí se myšlenka, že na venkově může docházet až k úplnému odcizení jednotlivých obyvatel a jejich skupin nebo vztahů obyvatel jejich prostředí, ve kterém žijí.⁵³

Venkov je známý pro svůj klid, přírodu a méně stresový a dá se říci i bezproblémový život. Proto je úzce spojený s rekreací a odpočinkem.⁵⁴

Jak už bylo jednou řečeno, definování venkova je velmi obtížné, zvláště pochopení správného vymezení městského a venkovského prostoru.

Venkovská sídla se nejčastěji vymezují podle následujících hledisek:

- a) Urbanistické – Typická jsou sídla s nízkopodlažními zástavbami a je zde vysoký podíl rodinných domů. Má velmi rozvinutá společenská a kulturní sídla a zároveň se zde nachází vysoké procento zeleně.
- b) Architektonické – Opět se zde objevují nízkopodlažní zástavby, které jsou obohacené o dvory a zahrady, které plní výrazně odlišné funkce.
- c) Sociální – V tomto venkovském sídle existují velmi úzké sociální kontakty a participace mezi obyvateli.
- d) Ekonomické – Zde je primární zemědělská výroba a výroba potravin. Většina ekonomicky aktivního obyvatelstva vyjíždí za prací mimo toto sídlo.
- e) Historické – Jedná se o sídlo, které získalo městská práva a stalo se tak městem. Ostatní sídla zůstávají vesnicemi.
- f) Administrativní – Užívání městských práv a městského znaku zaručuje městu právo se tak definovat.

⁵³ KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. Dostupné z:

http://soclab.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf, s. 398.

⁵⁴ KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. Dostupné z:

http://soclab.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf, s. 398.

- g) Statistické – Ze statistického hlediska se jedná o sídlo, které má méně než konvenčně určený počet obyvatel.⁵⁵

3.11 Vymezení města

Z analytického hlediska se jedná o podobu sídla neboli územního společenství se složitým sociálním systémem. Je to určitá komunita lidí, kteří společně žijí, sdílejí dílčí zájmy a podmínky společenského života, který je velmi intenzivní, různorodý a dá se říci i anonymní. Tato komunita se vyznačuje uspokojováním základních lidských potřeb a aktivit. Objevuje se zde velká hustota obyvatelstva a pokročilá dělba práce.⁵⁶

Podle Matouška je město definováno jako sídlo, které je specifické velkou hustotou zalidnění. Ve městě se nachází spousta služeb, obchodů, kultury, najdeme zde rozsáhlou zdravotní péči, vzdělávací a administrativní instituce.

Oproti venkovu je život ve městě velmi rušný. Navazuje se zde počet kontaktů mezi lidmi, zároveň se zde objevuje značná anonymita.

Velká města mohou čelit sociálním problémům. Důvodem jsou například etnické menšiny nebo majetní obyvatelé.

Legislativa ČR 128/2000 Sb. stanoví, že městem jsou uznány obce, které mají 3 000 obyvatel a za město jsou určena předsedou Poslanecké sněmovny a Parlamentu ČR. Příslušná obec podává návrh a pak se čeká na schválení od vlády.

Města, která jsou členěna na samostatné městské části a mají vlastní samosprávu nazýváme statutární města. Jedná se například o Karlovy Vary, Most, Plzeň, Brno a spoustu dalších. Nová statutární města musí být stanovena zákonem.

Města, ve kterých se nachází okresní státní orgány, jako je například soud, okresní správa nebo úřad práce se nazývají okresní města.⁵⁷

⁵⁵ PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online]. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20(7).pdf) s.3.

⁵⁶ MUSIL, J. Město. *Sociologická encyklopedie*. [online]. 2018 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto>

⁵⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. s. 101.

3.12 Obyvatelstvo na venkově a ve městech z hlediska vývoje

Venkov se začal vyvíjet z původní zemědělské funkce k více proměnlivým funkcím už několik století zpátky. V 19. století, kdy začala průmyslová revoluce venkov přestal vynikat pouze v zemědělském sektoru. Industrializace společnosti změnila pohled na několik skutečností, včetně zvýšení životní úrovně, zdravotních a hygienických nároků. Začal stoupat růst obyvatelstva na venkově a ve městech.

Český venkov se na první pohled neliší od venkovského prostoru v jiných oblastech střední Evropy. Venkov byl formován v dlouhém staletí trvajícím vývoji a postupně se přeměňoval od původní dominantní zemědělské funkce k současné mnohem větší variabilitě funkcí. Již s nástupem průmyslové revoluce v 19. století venkov ztratil svoji dominantní zemědělskou funkci. Postupná industrializace společnosti přinesla kromě celé řady dalších skutečností i výrazné zvýšení produktivity v zemědělské výrobě. Zvyšující životní úroveň a současně zlepšující se zdravotní a hygienické návyky vedly k rychlému růstu obyvatelstva města i venkova. Rychlý růst obyvatelstva vedl k růstu počtu pracovních sil na venkově, které již nemohly najít svoje příležitosti v zemědělství nebo v příbuzných oborech, a proto docházelo k rychlé migraci venkovských obyvatel do měst. Ve stejné době města potřebovala velké množství pracovních sil pro rozvíjející se průmyslovou výrobu, a tak docházelo k prvním vlnám intenzivní migrace do měst. V Česku toto období můžeme datovat od poslední čtvrtiny 19. století. do 2. světové války.⁵⁸

⁵⁸ PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online]. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/Ad%C3%A9la/Downloads/perlin%20(7).pdf) s.5.

3.13 Kvalita života a vzdělání seniorů

3.13.1 Kvalita života

Kvality života je nutné si vážit. Je to cenná věc, kterou si člověk nejvíce uvědomuje, když ji nějakým způsobem ztratí respektive, když se jeho životní situace zásadně změní.⁵⁹

Podle sociologického hlediska tento pojem charakterizuje parametry lidského života či způsob života a životní úrovně. Lze říci, že protikladem kvality života je tzv. konzumní životní styl, což znamená, že kvalita života představuje něco, co nemůžeme uspokojit prostřednictvím zboží. Významnou roli zde hraje i vzdělání, zaměstnání nebo zdravotní stav. Zároveň můžeme říci, že kvalitu života každý jedinec vnímá jinak.⁶⁰

Jelikož je stárnutí součástí našich životů je nutné se na něj připravit. Příprava na stáří, je totiž celoživotní proces, který můžeme rozdělit do tří forem přípravy na stáří.

1. Dlouhodobá příprava

Tato příprava začíná už v dětství, kdy se snažíme naučit děti úctě a správnému chování ke starším lidem. Děti mohou vidět tyto situace u svých rodičů, jakým způsobem se chovají k seniorům v rodině.

2. Střednědobá příprava

Cílená příprava by měla nastat právě ve středním věku. Podstatnou přípravou by měla být příprava finančního zajištění. Týkat by se měla i cvičení, životosprávy či kontaktů s přáteli.

3. Krátkodobá příprava

Příprava týkající se 3 let před odchodem do důchodu. Měla by obsahovat praktické změny, jako je například výměna elektrospotřebičů či úprava bytu. Zároveň by měl dotyčný přemýšlet nad aktivitami ve volném čase.⁶¹

⁵⁹ TOKÁROVÁ, A. *Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti: Slovensko-poľský zborník štúdií a článkov*. 2002.[online]. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove [cit. 2022-08-22]. Dostupné z:

https://www.unipo.sk/public/media/29887/11_zbornik_kz_v_kontextoch_g_a_vs_presov_2002.pdf

⁶⁰ DUFFKOVÁ, J., LINHART, J. *Sociologická encyklopedie: Kvalita života* [online]. 2017 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kvalita_%C5%BEivota

⁶¹ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011. s.18.

3.13.2 Vzdělání seniorů

Od dětství pro nás vzdělání představuje nedílnou součást života. Vzdělání je tedy nezbytné i v seniorském věku.

Senioři ve věku 65 let tvoří cca 15% obyvatel v České republice a jejich počet se bude neustále zvyšovat. To je hlavní důvod se zamyslet nad vzdělávacími metodami pro tuto věkovou kategorii.⁶²

Přizpůsobení se změnám, flexibilita na trhu práce, osobní kompetence, určitá nezávislost a vlastní rozhodování v seniorském věku, to vše je závislé od vzdělání.⁶³

Toto téma souvisí i s pojmem aktivní stárnutí, které bylo přijato už koncem 90 let Světovou zdravotnickou organizací právě z důvodu stárnutí populace.

V roce 2002 Organizace spojených národů přijala také dokument „Madridský mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí.“⁶⁴

Aktivní stárnutí se dělí na jednodimenzionální a vícedimenzionální přístupy. V této práci bude více charakterizován přístup jednodimenzionální, protože více souvisí s tématem vzdělání seniorů. Jednodimenzionální přístup zahrnuje ekonomické nebo fyzické hledisko. Ekonomické hledisko se zaměřuje na podporu prodlužování pracovního věku.

Snaží se tak poukazovat na výhody starších zaměstnanců, z pohledu jejich vzdělání a flexibility. Fyzické hledisko poukazuje na fyzické aktivity.⁶⁵

Tento pojem nám však necharakterizuje pouze zdravý aktivní životní styl, ale snaží se i o udržení sociálních kontaktů, které zabraňují jedinci se dostat do sociálního vyloučení.

Z důvodu inovací, globálních konkurencí a nových technologií se délka vzdělání neustále prodlužuje.

Vzdělávání probíhá prostřednictvím institutů, jako je Univerzita třetího věku, kde se nabízí klasické vzdělání a animační aktivity. Dále také Akademie třetího věku, kde je možnost se vzdělávat o nejnovějších vědeckých poznatcích. A jako poslední senioři mohou využít

⁶² ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada), 2015.s. 11.

⁶³ STRATEGIE PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ SPOLEČNOSTI 2019-2025. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Strategie-p%C5%99%C3%ADpravy-na-st%C3%A1rnut%C3%AD-spole%C4%8Dnosti-2019-2025-ma_ALBSBADJYUA2.pdf. s. 17.

⁶⁴ VIDOVIČOVÁ, L., PETROVÁ KAFKOVÁ M., HUBATKOVÁ, B., GALČANOVÁ BATISTA, L. *Stárnutí na venkově: podoby aktivního stárnutí a kvalita života v rurálních oblastech*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství), 2018. s. 19.

⁶⁵ STRATEGIE PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ SPOLEČNOSTI 2019-2025. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Strategie-p%C5%99%C3%ADpravy-na-st%C3%A1rnut%C3%AD-spole%C4%8Dnosti-2019-2025-ma_ALBSBADJYUA2.pdf. s. 17.

Virtuální univerzity třetího věku, kde je možné si vybrat z různých studijních programů. Existuje i forma konzultačních středisek pro seniory, kteří nemohou studovat prezenční formou. Tato forma se často využívá i v malých obcích.

V České republice je ale pořád potřeba zdokonalení systému celoživotního učení, které zahrnuje podporu občanských a informačních kompetencí a udržuje se tak autonomie vyššího věku.⁶⁶

3.14 Sociální služby

Postarat se sám o sebe, pomoc při osobní hygieně, poskytnutí stravy, bydlení, vzdělání, aktivizaci činností a spoustu dalších nám pomáhají zajišťovat sociální služby.

Hlavními cíli sociálních služeb jsou:

1. Zachování lidské důstojnosti.
2. Individuálně určené potřeby a požadavky klientů.
3. Poskytování služeb v určité kvalitě.
4. Aktivní rozvíjení schopností klientů.
5. Snaha o zachování soběstačnosti klientů.⁶⁷

3.14.1 Druhy sociálních služeb

a) Sociální poradenství

Jedná se o poskytování poradenství osobám, které se nachází v nepříznivé sociální situaci. Poradenství zahrnuje rady v oblasti manželství, občanských problémů, rodinných problémů, pro zdravotně postižené, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí. Služba je zdarma a snaží se zajistit co nejlepší terapeutickou pomoc.

⁶⁶ STRATEGIE PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ SPOLEČNOSTI 2019-2025. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Strategie-p%C5%99%C3%ADpravy-na-st%C3%A1rnut%C3%AD-spole%C4%8Dnosti-2019-2025-ma_ALSBADJYUA2.pdf. s. 18.

⁶⁷ SOCIÁLNÍ SLUŽBY. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

Tato oblast je v ČR řazena legislativně samostatným zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

b) Osobní asistence

Služba se poskytuje v prostředí, které je pro dotčené osoby nejbližší. Jedná se především o osoby se zdravotním postižením nebo seniory. Osobní asistence zahrnuje pomoc při běžných úkonech, jako je pomoc při hygieně, chodu domácnosti a dalších.

c) Pečovatelská služba

Pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, osoby zdravotně indisponovány nebo rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc. Služba je poskytována v domácnosti dotčených osob a ve stanovené době. Zahrnuje poskytování stravy, základní hygienu a pomoci při chodu domácnosti. Služba je poskytována za úhradu. Zdarma ji obdrží rodiny, kterým se současně narodily 3 nebo více dětí. Dále účastníkům odboje, pozůstalým po účastnících odboje (manželům, manželkám), kteří dosáhli věku 70 let a více.

d) Tísňová péče

Tísňová péče představuje distanční hlasovou a elektronickou komunikaci s osobami, které jsou neustále vystaveny na ohrožení života a zdraví.

e) Průvodcovské a předčitatelské služby

Služba poskytuje terénní či ambulantní služby osobám, které jsou z důvodu vyššího věku zdravotně postiženy. Jedná se především o postižení spojené s orientací a komunikací.

f) Podpora samostatného bydlení

Podpora osob se zdravotním a chronickým postižením, včetně duševního onemocnění. Služba se poskytuje osobám v jejich domácnosti. Podpora zahrnuje základní potřeby k zajištění domácnosti, vzdělání, výchovy a dalších.

g) Odlehčovací služby

Službu opět využívají osoby se sníženou soběstačností či zdravotně postižené. Cílem služby je umožnit pečující osobě potřebný odpočinek.

h) Centra denních služeb

Centra jsou pro osoby se sníženou soběstačností či zdravotními problémy. Hlavním cílem je posílení samostatnosti a soběstačnosti, tak aby nedocházelo k sociálnímu vyloučení.⁶⁸

Stacionáře

Stacionáře dělíme na denní a týdenní.

a) Denní stacionáře

Denní stacionáře poskytují služby osobám se sníženou soběstačností, ať už z důvodu věku nebo z hlediska zdravotního. Rovněž mají na tuto službu právo osoby s chronickým duševním onemocněním, které vyžadují pravidelnou pomoc od jiné osoby.

Zahrnuje se zde například péče o vlastní osobu, poskytnutí stravy, pomoc při hygieně a další.⁶⁹

b) Týdenní stacionáře

Týdenní stacionáře poskytují na rozdíl od denních dlouhodobější pobytové služby opět osobám se sníženou soběstačností, zdravotně postižené a osobám s chronickým duševním onemocněním. Služba zahrnuje poskytnutí ubytování, stravy, pomoc při hygieně, terapeutické služby a spoustu dalších.⁷⁰

Obě tyto služby jsou poskytovány za úhradu⁷¹

⁶⁸ ZÁKON Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PLATNÉM ZNĚNÍ, v *platném znění* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁶⁹ ZÁKON Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PLATNÉM ZNĚNÍ [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁷⁰ ZÁKON Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PLATNÉM ZNĚNÍ [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁷¹ SOCIÁLNÍ SLUŽBY. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

Domovy pro seniory

Domovy pro seniory můžeme rozdělit na 3 typy:

- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Domovy pro seniory
- Domovy se zvláštním režimem⁷²

a) Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Služby v těchto domovech jsou poskytovány dlouhodobě a formou pobytů. Domov je určen osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení. Tyto osoby vyžadují neustále poskytování pomoci od osoby jiné.

b) Domovy pro seniory

Snížená soběstačnost z důvodu věku je hlavní příčinou pro ubytování osob v domovech pro seniory. Jejich situace vyžaduje každodenní pravidelnou pomoc jiných osob.

c) Domov se zvláštním režimem

Osoby se sníženou soběstačností, chronickými onemocněními, závislé na návykových látkách, se stařeckou demencí, Alzheimerovou demencí a dalšími typy demence mohou využít domovy se zvláštním režimem, které poskytují dlouhodobé pobytové služby.

Všechny tyto 3 typy domovů pomáhají klientům se základními potřebami, jako je hygiena, strava, kontakt se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv a další.

Dále zde můžeme zmínit služby jako je:

„Chráněné bydlení a sociální služby poskytované ve zdravotnickém zařízení“⁷³

⁷² ZÁKON Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PLATNÉM ZNĚNÍ [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁷³ ZÁKON Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PLATNÉM ZNĚNÍ [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

4. Vlastní práce

Praktická část mé diplomové práce je zaměřena na analýzu stárnutí a kvalitu života v okrese Jičín a vybraných obcích. Tento okres je vybrán z důvodu dlouhodobého pobytu v dané lokalitě, tudíž je mi okolí blízké. Pro analýzu jsou vybrány čtyři zástupci. Konkrétně dva zástupci venkovských obcí a dva zástupci obcí městských. Co se týče měst vybrala jsem Železnici a Sobotku. Venkovskými obcemi jsou Kyje a Radim.

Druhá část se bude zabývat vyhodnocením dotazníkového šetření, které bude provedeno pomocí programu Microsoft Excel. Vypracované grafy a tabulky budou doplněny vysvětlujícími komentáři. Doplnující polostrukturované rozhovory jsou též zakomponovány v empirické části.

Šetření proběhlo ve čtyřech zmíněných venkovských a městských obcích. Cílem dotazníku a rozhovorů bylo zjistit rozdílnost kvality života stárnoucí populace na venkově a ve městech.

4.1 Charakteristika okresu Jičín

Okres Jičín se nachází v Královehradeckém kraji v severozápadní části. Okres Semily sousedí s okresem Jičín na severu, na východě Trutnov, s Hradcem Králové sousedí na jihu a na západě sousedí s okresy Mladá Boleslav a Nymburk. Rozloha okresu je 887 km² a dostává se tak na druhé místo nejmenšího okresu v Královehradeckém kraji. Počet obyvatel činí k 1. 1. 2022 78 713⁷⁴ Hustota zalidnění je 90,4 na 1 km² a je druhá nejmenší v kraji.⁷⁵

⁷⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze – Počet obyvatel – vybrané území* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-vyhledavani&vyhltext=okres+Ji%C4%8D%C3%ADn&bkvt=b2tyZXMgSmnEjcOtbg..&pvo=DEM14&z=T&f=TABULKA&katalog=33155&u=v100_VUZEMI_101_40576&&str=v100

⁷⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Charakteristika okresu Jičín* [online], 2022. In: [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_jicin

Obrázek 4: Mapa krajů a okresů v České republice

Zdroj: vlastní úprava, ČSÚ (2022)

V okrese se nachází šest obcí s pověřeným obecním úřadem, konkrétně se jedná o Hořice, Jičín, Nová Paka, Sobotka, Lázně Bělohrad a Kopidlno. Dále tři obce s rozšířenou působností – Hořice, Nová Paka a Jičín.

Dále zde najdeme 111 samostatných obcí a převládají zde převážně malé obce s počtem obyvatel 200–499 a obce s počtem obyvatel do 199. Okres má 10 statutů města a 3 statuty městyse. Město Jičín má 16 717 obyvatel a je centrem oblasti.⁷⁶

⁷⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Charakteristika okresu Jičín* [online], 2022. In: [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_jicin

Obrázek 5: Mapa administrativního členění obcí v okrese Jičín

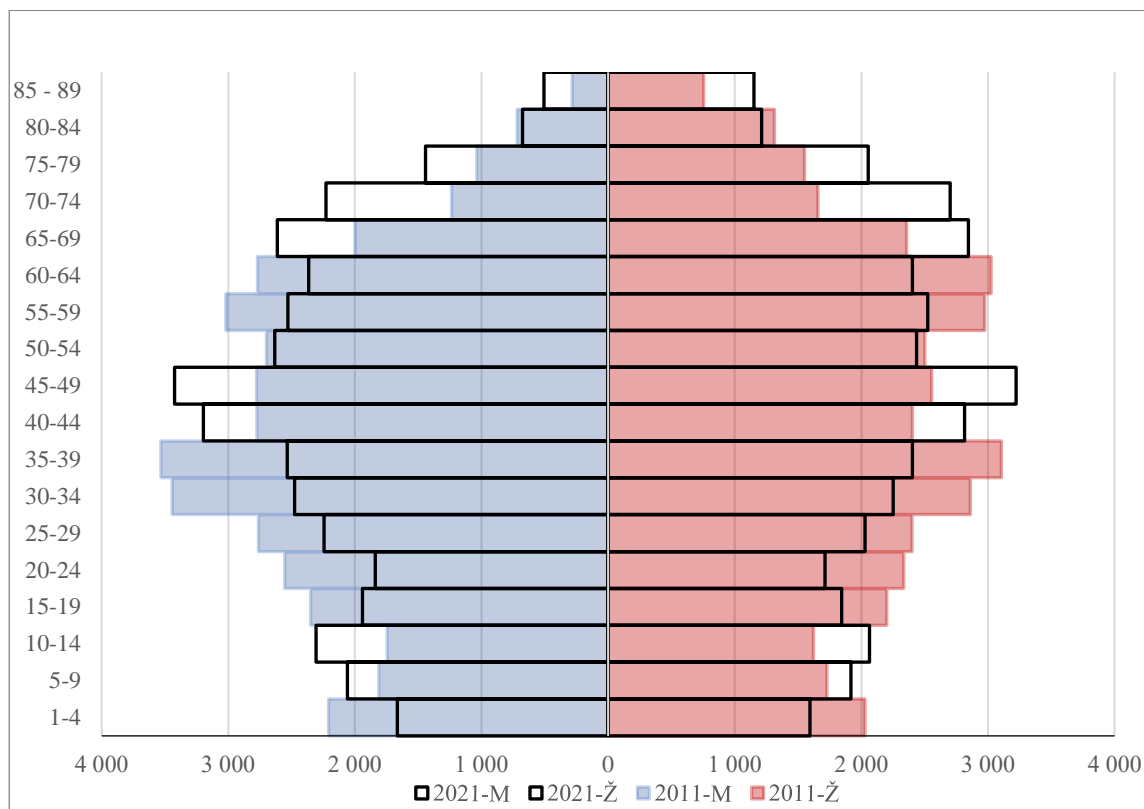

Zdroj: vlastní úprava, ČSÚ (2022)

Obrázek č. 5 znázorňuje oblasti, ve kterých bylo provedeno výzkumné šetření. Žlutou barvou jsou vymezeny městské obce a červenou barvou obce venkovské.

Změny ve věkové struktuře v okrese Jičín můžeme vidět na grafu č. 1, který nám zobrazuje věkovou pyramidu. Jak už bylo řečeno v teoretické části, věková pyramida nám znázorňuje stárnutí obyvatelstva.

Graf 1: Demografická struktura okresu Jičín

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

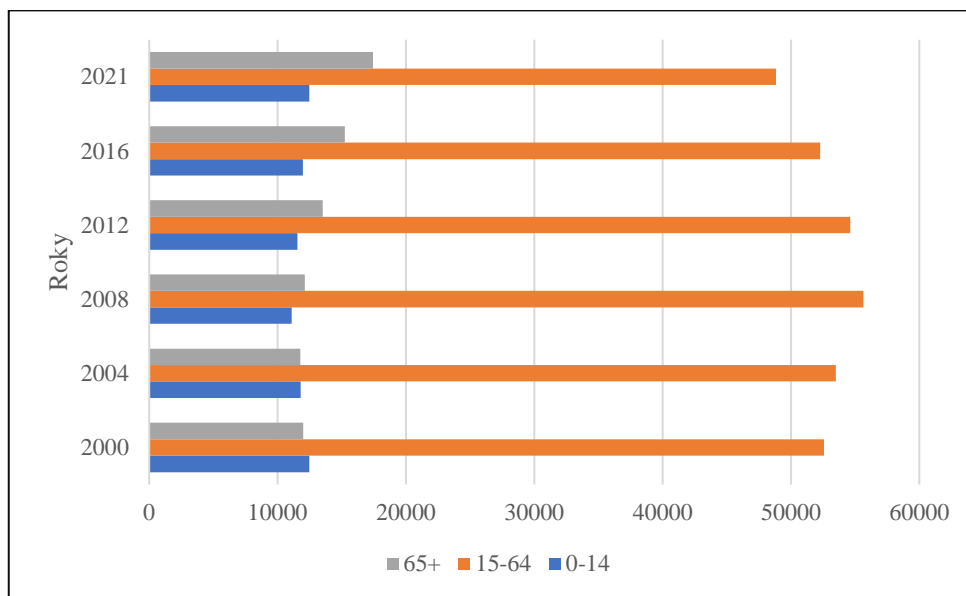
Podle sčítání lidu z roku 2021 se počet obyvatel oproti sčítání lidu z roku 2011 snížil z 79 702 na 78 713 a průměrný věk se zvýšil ze 41,3 let na 43,5 let.

Obecně můžeme vyčíst zvýšení počtu osob starších 65 let, což tedy potvrzuje stárnutí obyvatelstva.

Z hlediska pohlaví můžeme vidět, že v obou sčítáních převažují ženy už v letech 60–64 let. Hlavním důvodem je vysoká úmrtnost mužů dosahující vyššího věku. Naopak věkové skupiny mezi 55–59 lety se vyznačují vyšším zastoupením mužů. Tento fakt je způsoben narozením vyššího počtu chlapců než dívek.

Problémy stárnutí populace a kvality života i v důchodovém věku je nutné řešit i v tomto okrese. Populace stárne, což povede k přesunutí nejvýše zastoupené věkové skupiny do poproduktivního věku. S tím přijdou i vyšší náklady na důchodový systém a bude zapotřebí více sociálních služeb.

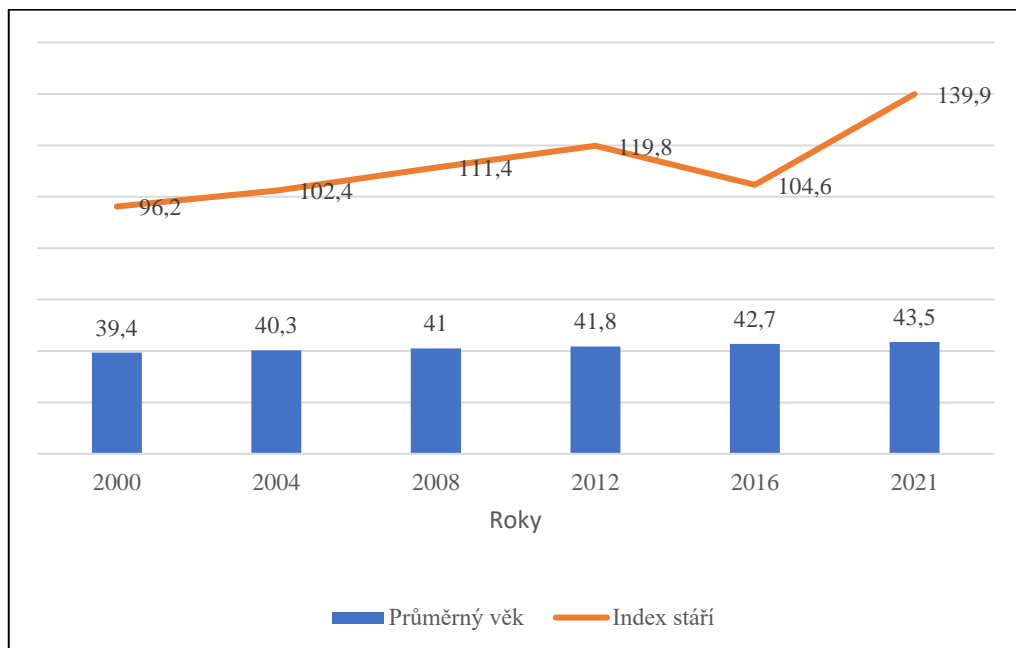
Graf 2: Zastoupení hlavních věkových skupin v okrese Jičín ve vybraných letech

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

Graf č. 2 nám znázorňuje zastoupení hlavních věkových skupin v okrese Jičín od roku 2000 až 2021. Z grafu je patrné demografické stárnutí obyvatelstva, kdy dochází k nárůstu osob starších 65 let a patrný pokles osob mladších 15 let.

Graf 3: Vývoj průměrného věku a indexu stáří v okrese Jičín ve vybraných letech

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

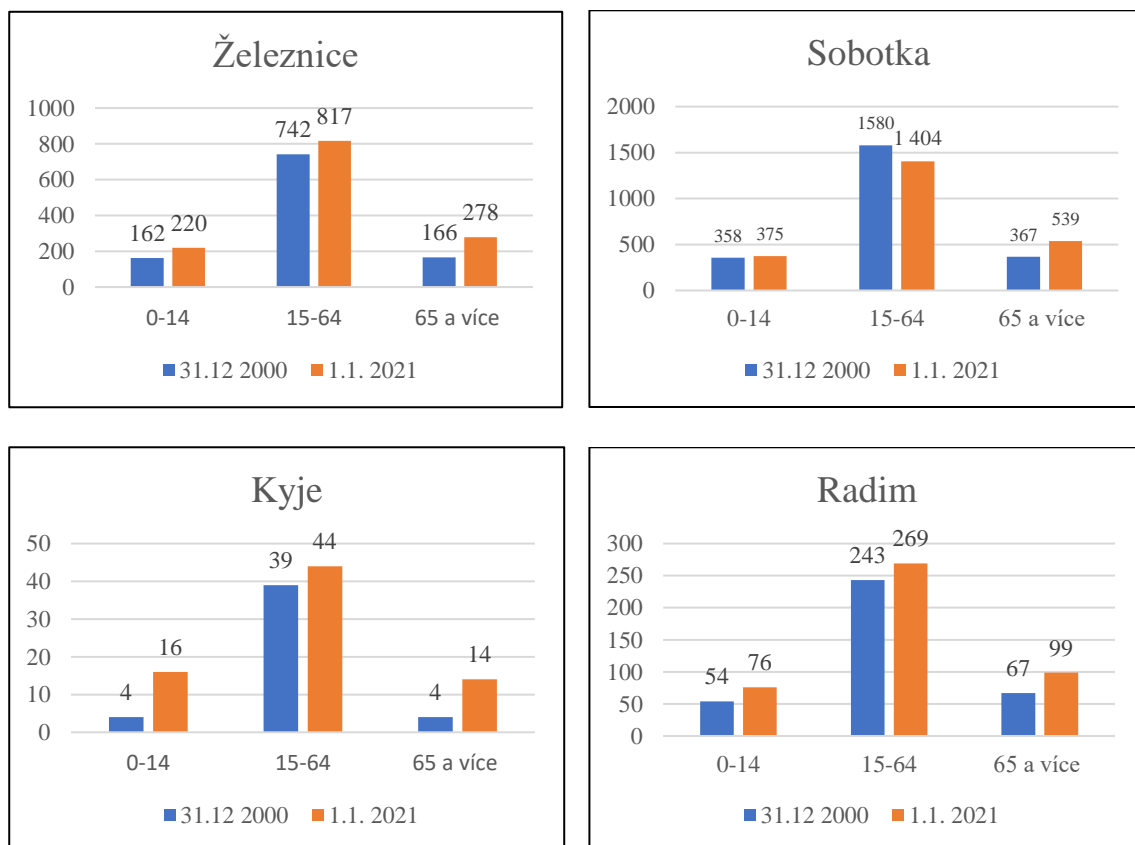
Průměrný věk jako střední věk určité skupiny lidí, respektive průměrné stáří účastnících se lidí v dané skupině a index stáří, který nám ukazuje, jak populace stárne. Tyto termíny jsou významnými ukazateli stáří populace. Vývoj těchto ukazatelů v letech 2000 až 2021 v okrese Jičín můžeme vidět na grafu č. 3. Z grafu vyplývá, že oba ukazatele mají rostoucí trend. V roce 2000 byl průměrný věk 39,4 let a v průběhu let se zvýšil cca o 4 roky, kdy v roce 2021 se průměrný věk vyšplhal až na 43,5 let. Tyto údaje nám potvrzují, že se v tomto okrese populace starších osob zvyšuje.

4.2 Charakteristika městských a venkovských obcí v okrese Jičín

Tato kapitola se zabývá charakteristikou stárnutí v již už zmíněných venkovských a městských obcích. Městskými obcemi byly zvoleny Železnice a Sobotka a venkovskými jsou Radim a Kyje. Tyto obce jsem vybrala z důvodu dlouhodobého pobytu ve zmiňované lokalitě. Tento fakt mi zajistil snazší a kvalitnější sběr dat pro dotazníkové šetření.

Následující grafy budou představovat porovnání věkového složení populace v jednotlivých obcích, které byly zmíněny.

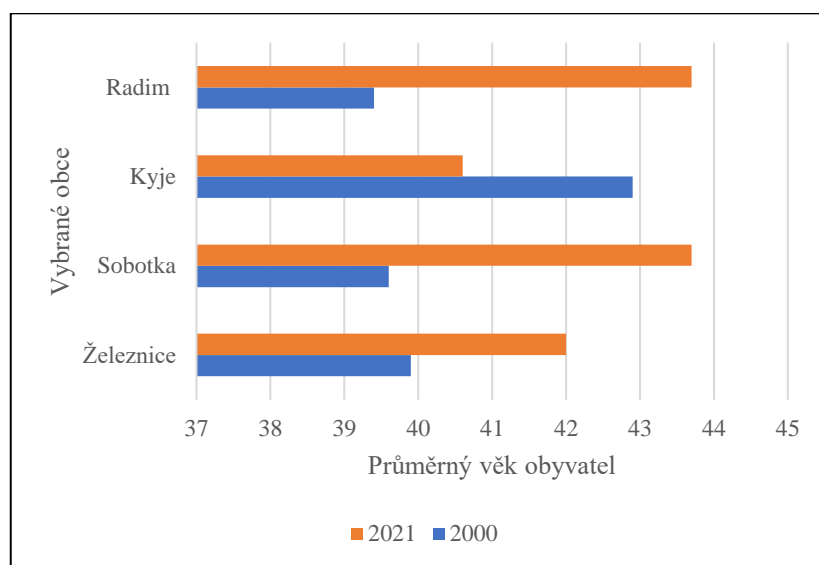
Graf 4: Věková struktura ve vybraných obcích

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

Porovnání proběhlo mezi roky 2000 a 2021. U obou zástupců městských obcí vznikl nárůst obyvatel. U města Sobotka se celkový počet obyvatel z 2 305 zvýšil na 2 318. U města Železnice vznikl nárůst obyvatel z 1 017 na 1 315. U obou městských obcí je zřejmé, že nejvyšší nárůst proběhl v poproduktivní složce obyvatel. Co se týče venkovských obcí je to obdobné z hlediska nárůstu obyvatel. Obec Kyje měla v roce 2000 47 obyvatel, v roce 2021 se počet obyvatel zvýšil o 27 osob. Nejvyšší nárůst proběhl v předproduktivní složce obyvatel. V obci Radim se z počtu 364 osob zvýšil počet obyvatel na 444 osob v obci, kde nejvyšší nárůst proběhl v produktivní složce, tedy mezi 15–64 lety.

Graf 5: Průměrný věk obyvatel ve vybraných obcích k 31.12. 2021

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

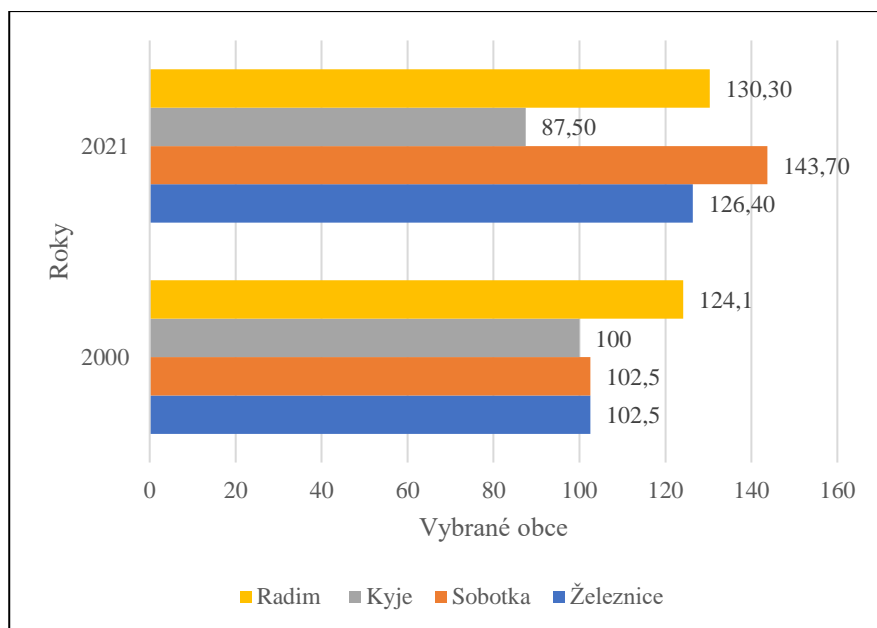
Z pohledu městských obcí Železnice a Sobotka se průměrný věk zvýšil. Konkrétně ve městě Železnice z 39,9 na 42 let. Ve městě Sobotka pak z 39,6 na 43,70 let.

U venkovské obce Kyje je to naopak. Průměrný věk se snížil a to z 42,9 na 40,60 let. Jako jediná obec tedy vykázala snížení průměrného věku.

U dalšího zástupce s názvem venkovské obce Radim to bylo obdobně jako u obcí městských, kdy se průměrný věk zvýšil z 39,4 na 43,70 let.

Moderní zdravotnictví a celkový stav podmínek pro kvalitní život v dnešní době výrazně ovlivňuje délku života. Je to zřejmé zejména ve větších obcích a městech.

Graf 6: Index stáří ve vybraných obcích k 31.12.

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2022)

Index stáří je významný ukazatel k měření stáří populace, jak už bylo řečeno v kapitole 3.9. Na grafu č. 6 můžeme vidět zaznamenaný průběh indexu stáří v porovnání roku 2000 s rokem 2021.

Ve vybraných lokalitách Sobotka, Železnice a Radim se index stáří zvýšil. Naopak v jediné obci Kyje se vyskytl pokles indexu stáří z 100 na 87,50.

4.3 Dostupnost vybraných sociálních služeb v okrese Jičín

Tato kapitola se bude zabývat posouzením dostupnosti vybraných sociálních služeb v okrese Jičín. Jednotlivá sociální zařízení a služby byly popsány v kapitole 3.13. Sociální služby. Pro analýzu jsem čerpala převážně z Registru poskytovaných sociálních služeb. Bude provedeno celkové zhodnocení služeb v okrese Jičín a poté porovnání mezi městskými a venkovskými obcemi.

Tabulka 5: Poskytované sociální služby a zařízení v okrese Jičín

Sociální zařízení	Počet
Azylové domy	1
Denní stacionáře	4
Domovy pro seniory	8
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	3
Odborné sociální poradenství	8
Osobní asistence	4
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	1
Sociálně terapeutické dílny	1
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	1
Domovy se zvláštním režimem	1
Chráněné bydlení	1
Noclehárny	1
Odlehčovací služby	1
Pečovatelská služba	11
Sociální rehabilitace	4

Zdroj: vlastní zpracování, Registr poskytovatelů sociálních služeb (2022)

V tabulce č. 5 jsou uvedeny počty všech sociálních služeb a zařízení v okrese Jičín. Pro přesnější analýzu, týkající se zadaného tématu jsem vybrala k porovnání zařízení, která jsou využívána hlavně k pomáhání osobám starších 65 let. Jedná se o domovy pro seniory, denní stacionáře, pečovatelskou službu a o domovy se zvláštním režimem.

Tabulka 6: Kapacity vybraných sociálních služeb v okrese Jičín

Sociální zařízení	Kapacita	Počet
Domovy pro seniory	384	8
Domovy se zvláštním režimem	50	1
Denní stacionáře	92	4
Pečovatelská služba – terénní formy poskytování	810	11

Zdroj: vlastní zpracování, Registr poskytovatelů sociálních služeb (2022)

V Tabulce č. 6 můžeme vidět kapacitu vybraných sociálních služeb za celý okres Jičín. Nejvyšší kapacitu ze zkoumaných zařízení má pečovatelská služba, kde je nutné zmínit, že se jedná o pečovatelskou službu s terénním poskytováním. Naopak nejnižší kapacitu 50 nesou Domovy se zvláštním režimem.

Důvodem je stále vyšší poptávka po těchto službách v důsledku narůstajícího počtu stárnoucí populace. Zároveň to souvisí i s finanční dostupností, kdy je pečovatelská služba finančně méně náročná oproti ostatním zařízením.

Pečovatelská služba se z důvodu terénního šetření poskytuje v pohodlí vlastního domova klientů. Domácí prostředí spoustě lidem vyhovuje více, než kdyby museli využívat jiná externí zařízení.

Tabulka 7: Vybavenost vybraných sociálních služeb na venkově a ve městech v okrese Jičín

	Domovy pro seniory	Domovy se zvláštním režimem	Denní stacionáře	Pečovatelská služba – terénní formy poskytování
Venkov	130	-	-	152
Město	254	92	50	658

Zdroj: vlastní zpracování, Registr poskytovatelů sociálních služeb, ČSU (2022)

Tabulka č. 7 zobrazuje kapacitu (počet) vybraných zařízení z hlediska sociálních služeb v okrese Jičín, které jsou dále rozděleny na venkovské a městské obce. V okrese se nachází 111 obcí. S hranicí nad 2000 obyvatel jsem vyřadila 7 městských obcí a zbytek obcí, tudíž 104 obcí je venkovských.

Na venkově se nenachází žádné domovy se zvláštním režimem ani denní stacionáře. Domovy pro seniory a pečovatelská služba jsou více zastoupeny ve městech než na venkově.

Problémy pro stárnoucí generaci jsou v geografickém rozložení sociálních služeb. Jejich umístění je spíše koncentrováno do lidnatějších aglomerací velkých měst. Z jistého důvodu to má své opodstatnění. Populace osob nad 65 let je zde daleko koncentrovanější. Výhodou velkých a větších měst oproti venkovu je v dostupnosti těchto sociálních služeb formou městské a příměstské hromadné dopravy. Obslužnost venkova je bohužel orientována na

pomoc rodiny a následný odvoz seniorů do místa sociálních služeb. Například ve městě Jičín žije 3 638 osob nad 65 let a mají dobrou dostupnost MHD. Bohužel okolní obce jsou závislé na veřejné dopravě, která v některém denním období má například čtyřhodinové intervaly.

Současná situace sice nahrává větším městům, kam mladší generace přichází za prací, ale ani tento trend nezmění situaci s katastrofálním nedostatkem míst pro seniory, o které se nemá kdo starat anebo to neumožňuje jejich zdravotní stav.

Na venkově sehrávají velkou roli terénní pracovníci, ale ani jejich velké pracovní nasazení nezmění stále větší a větší potřebu této péče. Velký význam těchto terénních pracovníků spočívá v tom, že dokážou částečně nahradit celou péči.

4.4 Dotazníkové šetření

Cílem dotazníkového šetření je získat informace o rozdílnosti kvality života na venkově a ve městech. V rámci výzkumu byly stanoveny následující dílčí cíle:

1. Zjistit, jak stárnoucí populace ve městě vnímá kulturní a společenský život?
2. Zjistit, jak stárnoucí populace na vesnici vnímá kulturní a společenský život?
3. Zjistit, jak stárnoucí populace ve městě vnímá dostupnost sociálních služeb?
4. Zjistit, jak stárnoucí populace na vesnici vnímá dostupnost sociálních služeb?

Výzkumný instrument

Z důvodu velkého množství dotazovaných respondentů byl zvolen kvantitativní výzkum v podobě dotazníkového šetření. Pro získání detailnějších odpovědí na výzkumné otázky byly provedeny krátké doplňující polostrukturované rozhovory s vybranými respondenty.

Dotazník tvořilo 18 otázek. Byly zde použity otázky uzavřené, polootevřené, otevřené a otázky byly řazeny do 3 sekcí. První sekce se zabývala identifikačním charakterem, druhá sekce se zaměřovala na oblast kulturních a sociálních podmínek a třetí sekce zjišťovala otázky v oblasti sociálních služeb a jejich vybaveností.

Sběr informací a vyhodnocení získaných výsledků

Dotazníkové šetření proběhlo na přelomu října a listopadu. Pro výzkum byly zvoleny dvě městské obce Sobotka a Železnice a dvě venkovské obce Kyje a Radim.

Při sběru dat z dotazníků jsem brala především ohled na správnost těchto úkonů ve vztahu k ochraně dat a osobních údajů. Pro tento sběr byly použity dvě cesty. Ve městech Železnice a Sobotka jsem po dohodě s obecními úřady vložila dotazníky s krátkým vysvětlením do místních zpravodajů. Zde byla uvedena i informace o tom, že vyplněné dotazníky mají být zpětně vráceny do schránek na radnicích. V obcích Kyje a Radim bylo zvoleno osobní jednání s místními obyvateli, kteří byli v tomto případě požádáni o součinnost rodiny a známých. I zde jsem poučila spolupracovníky informacemi pro respondenty, k jakému účelu tento sběr dat slouží. V obou případech byl zvolen termín pro vrácení vyplněných dotazníků na 14 dnů. Po uplynutí této doby byly dotazníky vyzvednuty na místních radnicích a v obcích byli spolupracovníci požádáni o sběr těchto dat. Následně po shromáždění dotazníků bylo možné uskutečnit jejich vyhodnocení.

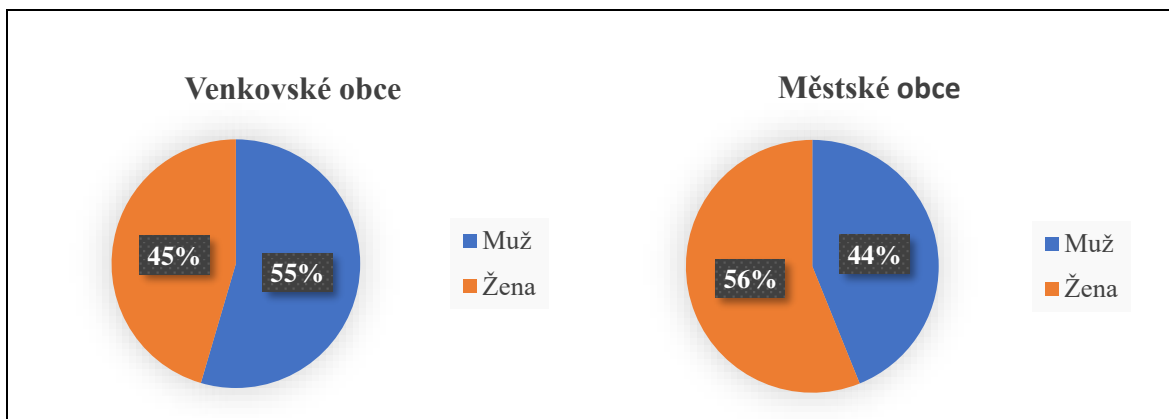
K dotazníkovému šetření jsem zvolila ještě krátké doplňující polostrukturované rozhovory, které pomohly získat detailnější odpovědi na hledané otázky. Rozhovory byly prováděny s vybranými respondenty jako zástupci vybraných měst a obcí, kteří se zároveň účastnili dotazníkového šetření. Z důvodu ne moc velké ochoty respondentů odpovědět mi na otázky jsem musela počet otázek, a tedy i počet respondentů snížit na minimum. Rozhovory jsou zakomponovány v empirické části mé práce.

Vyhodnocení dotazníků proběhlo v programu Microsoft Excel. Byly vytvořeny grafy pro lepší přehlednost a porovnání. Grafy byly doplněny o vysvětlující komentáře.

4.5 Vyhodnocení dotazníku

1. Jste

Graf 7: Pohlaví respondentů

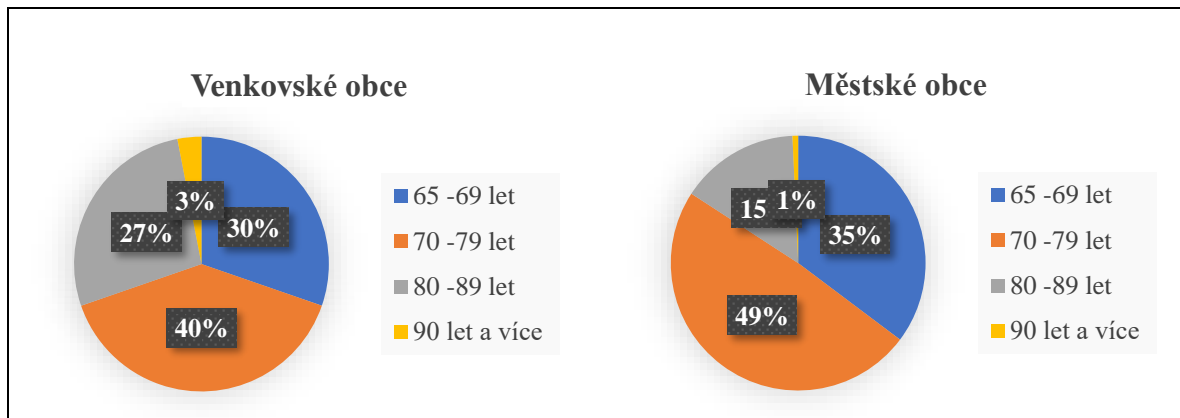
Zdroj: vlastní výzkum

První otázka je zaměřena na zjištění pohlaví respondentů.

Poměr mezi ženami a muži jak v městských, tak venkovských obcích nebyl výrazně rozdílný. Z grafu týkajícího se městských obcí je patrné, že dotazníkového šetření se více zúčastnily ženy. Vyplývá z toho, že ženy byly ochotnější tento dotazník vyplnit. Důvodem je i to, že se ve zkoumané věkové kategorii nachází více žen.

2. Věk

Graf 8: Věk respondentů

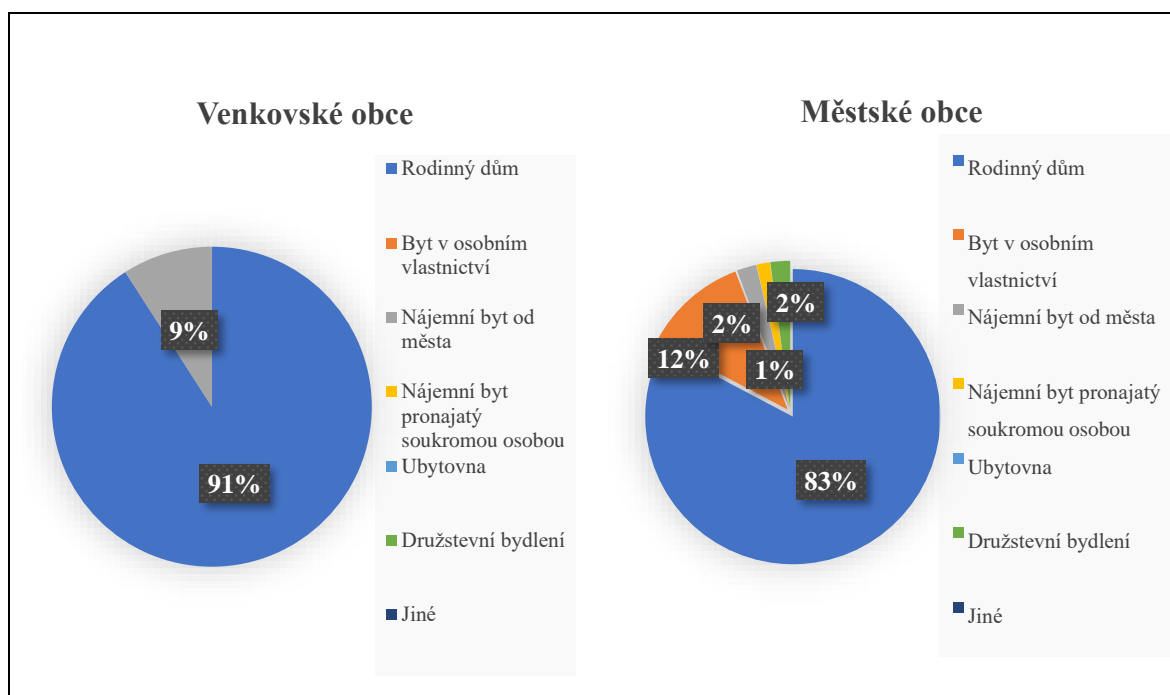
Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka má převážně charakter zjišťující. Zabývá se zjišťováním věku respondentů. Byli dotazováni ženy a muži ve věku 65 let a více. Šetření ve venkovských obcích se zúčastnilo celkem 33 respondentů z toho bylo 18 mužů a 15 žen. V městských obcích se z celkového počtu 139 respondentů zúčastnilo 61 mužů a 78 žen.

Ve věkové kategorii 60–69 let na venkově se zúčastnilo 10 respondentů. V městských obcích tato věková kategorie činila 49 respondentů. Druhé věkové kategorie, která byla rozdělena do rozmezí 70–79 let se zúčastnilo 13 venkovských respondentů a 68 respondentů městských. Ve věku 80–89 let bylo 9 respondentů ve venkovských obcích, zatímco v městských tato věková kategorie činila 21 respondentů. V poslední kategorii bylo stejné zastoupení respondentů, a to v počtu jednoho účastníka dotazníku v městských i venkovských obcích.

3. V jakém typu ubytování žijete?

Graf 9: Typ ubytování

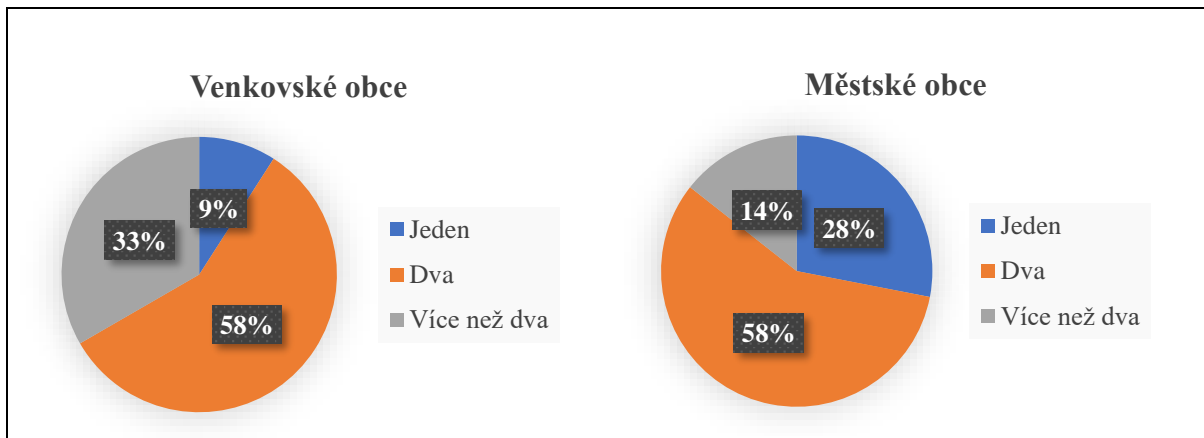

Zdroj: vlastní výzkum

Není překvapivé, že senioři ve venkovských obcích žijí převážně v rodinných domech. Obecní zastupitelstva nemají tolik prostředků, aby byly schopny spustit větší bytovou zástavbu. Dále je pro venkov typické, že rodinné domy jsou děděny a opravovány po několik generací. Městské obce přece jen o trochu více využívají i jiné typy bydlení, jako jsou panelové a bytové domy. Ale stále zde převažuje bydlení v rodinných domech.

4. Kolik osob žije ve Vaší domácnosti?

Graf 10: Počet osob v domácnosti

Zdroj: vlastní výzkum

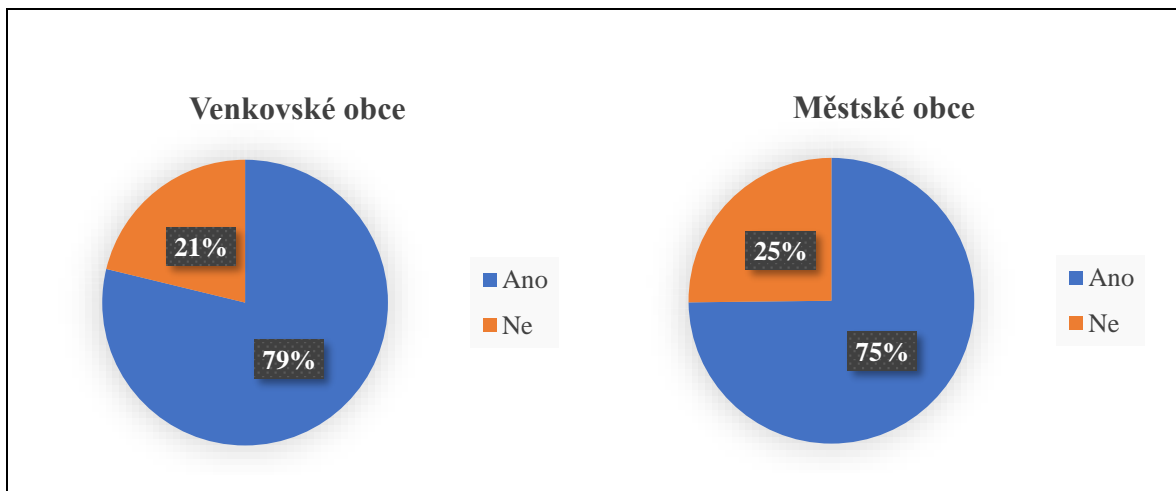
Výše uvedenou otázkou byla snaha zjistit v kolikačlenné domácnosti senioři žijí. Otázka byla do dotazníku zařazena z důvodu zjištění sociálního kontaktu respondentů.

Důvodem, proč jsem se nezeptala přímo, zda respondenti žijí s partnerkou/partnerem či manželkou/manželem nebo žijí bez partnera je takový, že tuto otázku považují za velmi osobní a soukromou a chápu, že i když je dotazník anonymní většina respondentů si své intimní věci chtějí nechat pro sebe.

Z grafu č. 10 vyplývá, že respondenti v městských i venkovských obcích nejvíce volili variantu č. 2, tedy, dvojčlennou domácnost. Samotná myšlenka, že „nežiji sám“, je pro mnohé seniory velmi povzbudivá a dodává jim jistotu, že nezůstanou nikdy osamoceni. Nepatrný rozdíl existuje v porovnání ostatních dvou variant. Ve venkovských obcích více respondentů uvedlo variantu „Více než dva“. Důvodem jsou například vícegenerační domy, které mají na venkově obrovský dopad na sociální jistoty starší generace.

5. Je Váš příjem dostatečný na pokrytí životních nákladů?

Graf 11: Dostatečný příjem na pokrytí nákladů

Zdroj: vlastní výzkum

Výsledky, které přinesla otázka týkající se příjmů seniorů ve vymezených oblastech můžete vidět v grafu č.11.

Je patrné, že dle výsledků dotazníkového šetření je městská i venkovská populace s vyšší příjmů celkem spokojená.

K této otázce jsem zvolila ještě jednu doplňující podotázku pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru. Využití tohoto typu rozhovoru bylo z důvodu možnosti získat detailnější odpovědi na hledané otázky. Požádala jsem čtyři respondenty, kdy byl každý zástupce vybraného města či obce vyzván k odpovědi na následující otázku.

Máte nějaký přivýdělek ke svému důchodu? (brigáda, zaměstnání)

Respondent z města Železnice:

„Ano mám. Pravidelně vypomáhám tady u nás v jedné firmě opravující auta s jejich úklidem a čištěním. Není to nic těžkého a každá koruna se hodí. Pro mě je výhodou, že dostanu úkol a můžu si ho splnit v libovolnou hodinu daného dne. Jsem za tu práci moc rád.“

Respondent z města Sobotka:

„Ano mám. Ve svém zaměstnání jsem celý život byla prodavačkou v potravinách. A tak teď po odchodu do důchodu zaskakuji za mladé kolegyně, když potřebují být doma s dětmi nebo jsou nemocné.“

Respondent z obce Radim:

„Ne, celý život jsem pracovala ve státní správě a důchod mi stačí.“

Respondent z obce Kyje:

„Ne přivýdělek nemám, důchod mi stačí.“

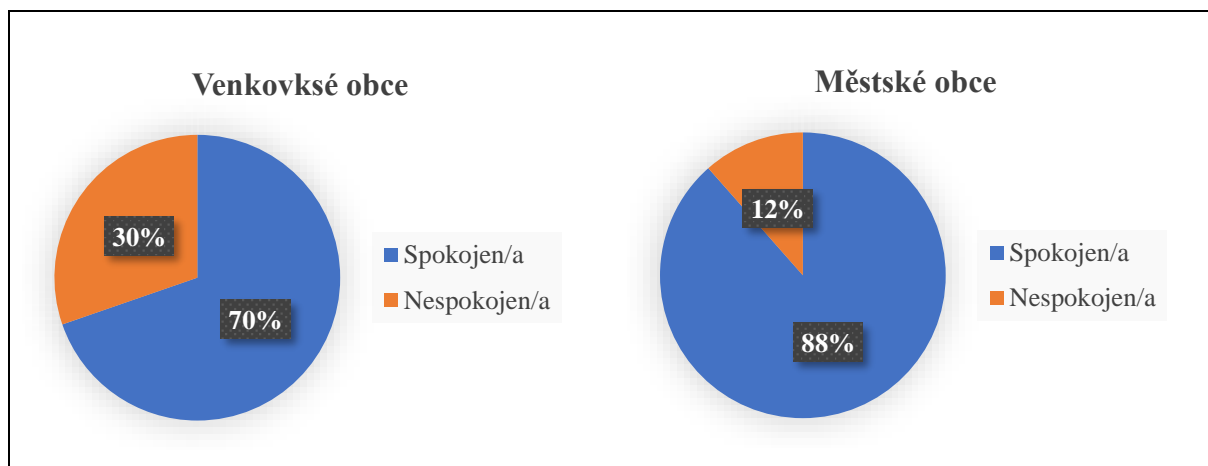
Volný čas u osob v seniorském věku, o kterém se budu ještě zmiňovat je třeba sledovat i z finanční stránky. Věnovat se svým koníčkům, vnoučatům, zahrádce, cestování a dalšímu je v dnešní době finančně náročné. Ti, kteří žijí plnohodnotným životem a nemají potíže se zdravím, si pro uskutečnění svých snů a činností rádi přivydělají. Zároveň je zde i určitá skupina lidí, kterým důchod na plnohodnotný život nestačí, a to je pak důvodem různých brigád a přivýdělků.

6. Jak jste spokojen/a s různými aspekty života ve své obci?

Hodnocení kvality života a spokojenosti seniorů v daných obcích bylo shrnuto v následujících otázkách.

a) S dostupností obchodu s potravinami

Graf 12: Spokojenost s dostupností obchodu s potravinami

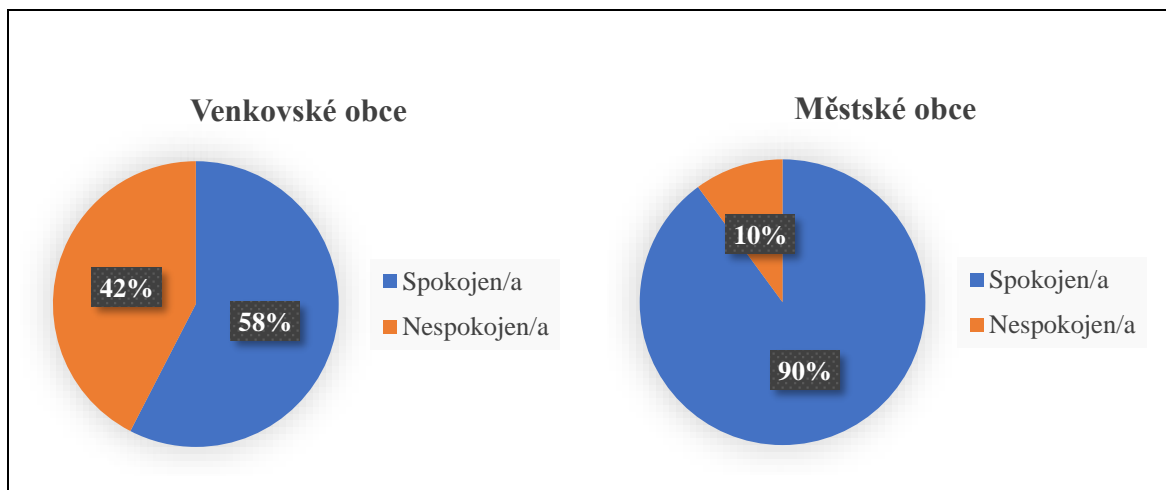

Zdroj: vlastní výzkum

Z důvodu ekonomických poměrů ve venkovských obcích místních prodejen došlo k uzavření většiny těchto prodejen. Tím pádem se v dostupnosti respondentů nachází méně možností k nakupování běžných potravin než v porovnání s městskou populací. Venkovské obce tedy vykazují vyšší nespokojenost.

b) S dopravní dostupností (např. autobusová doprava)

Graf 13: Spokojenost s dopravní dostupností

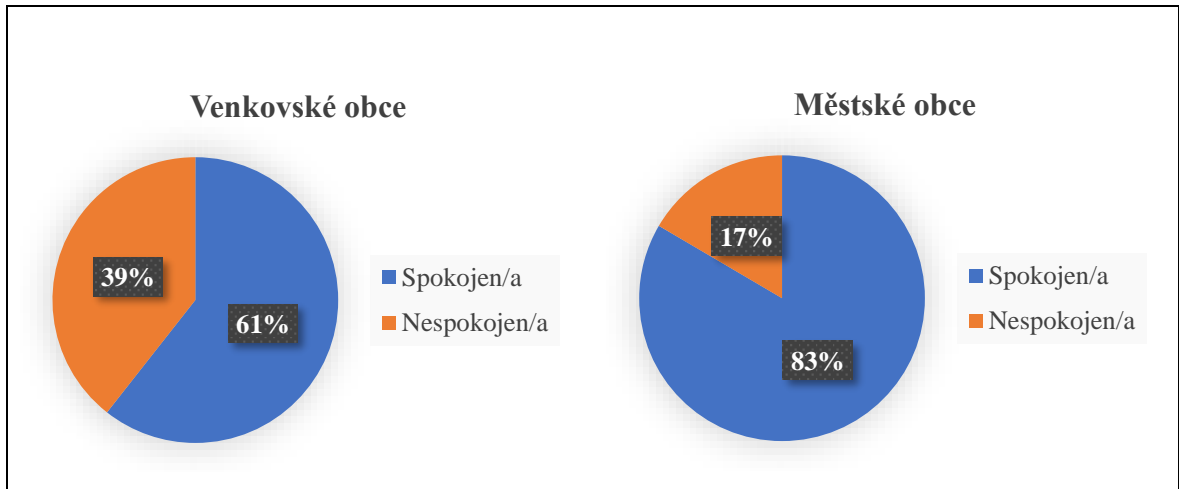

Zdroj: vlastní výzkum

Kvůli cenovému nárůstu městské dopravy dochází zejména na venkově ke „krácení“ spojů, což je hlavním důvodem nespokojenosti venkovské populace. Spoje jsou výrazně omezené oproti dopravě v městských obcích. Jedním z faktorů je i značně menší počet obyvatel na venkově, tudíž se zde nachází méně cestujících na přepravu, od toho se odvíjí i pokles dopravních spojů oproti městské dopravě.

c) S dostupností zdravotní péče v obci (zdravotní středisko, lékař)

Graf 14: Spokojenost s dostupností zdravotní péče

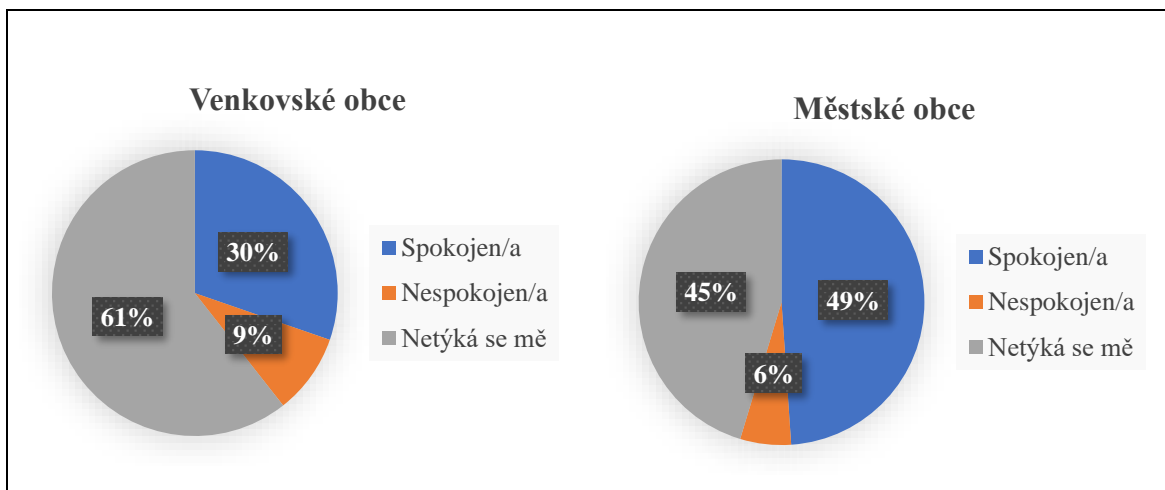

Zdroj: vlastní výzkum

Podotázka zaměřená na dostupnost zdravotní péče v obci přinesla výsledky, které můžete vidět v grafu č. 14. Nedostatek praktických a dětských lékařů je všeobecně známý. Současní lékaři stárnou a není za ně náhrada. Na venkově se tak nachází stále menší dostupnost zdravotní péče, což výrazně snižuje kvalitu života. Do budoucna bude potřeba tuto problematiku řešit hlavně z důvodu stárnutí populace. Bude nutné zvyšovat zdravotnické služby právě pro tuto věkovou kategorii.

d) S dalšími službami (kadeřnictví, pedikúra, masáže apod.)

Graf 15: Spokojenost s dalšími službami

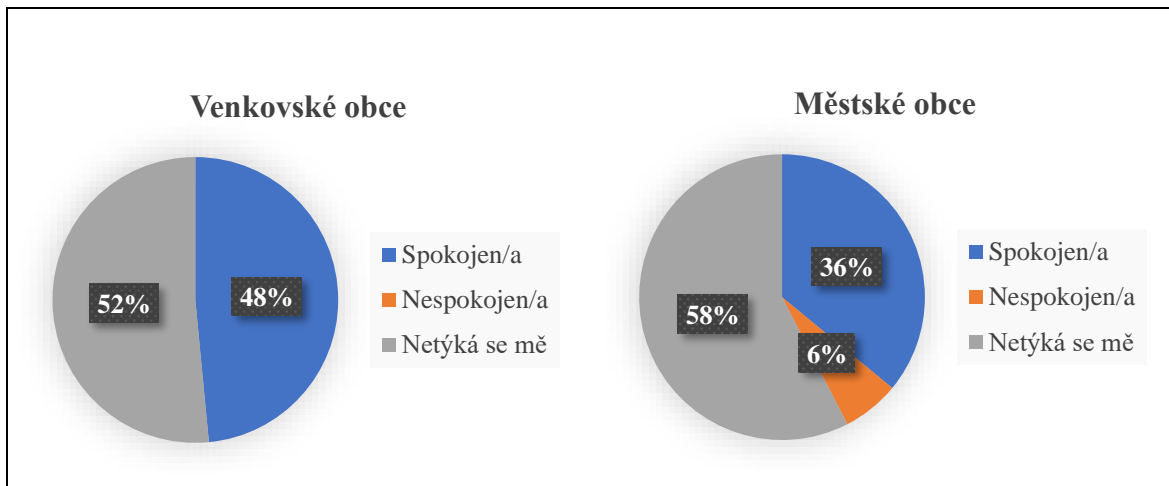

Zdroj: vlastní výzkum

Výraznější rozdíl mezi porovnávanými grafy můžeme vidět ve variantě „Netýká se mě“. Venkovské obyvatelstvo vícekrát zvolilo tuto variantu než obyvatelstvo městské. Pravděpodobným důvodem je, že lidé na vesnici mají menší zájem o vybrané placené služby.

e) Se zábavou, akcemi se sportovním vyžitím

Graf 16: Spokojenost se zábavou, akcemi se sportovním vyžitím

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče podotázky zabývající se zábavou, akcemi a sportovním vyžitím je vyhodnocení zobrazeno v grafu č. 16.

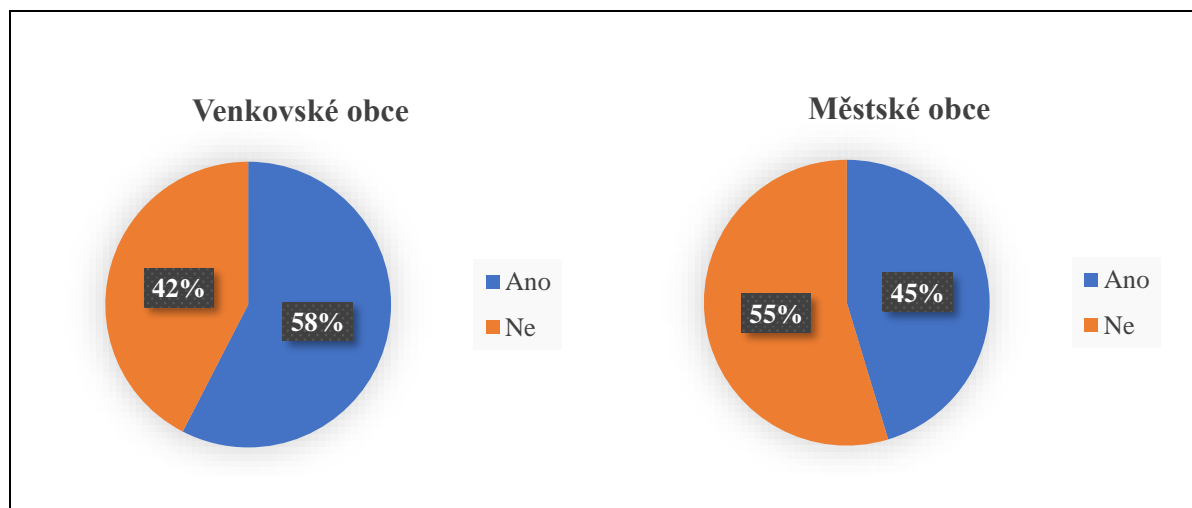
Z obou grafů je patrné, že respondenti nejvíce volili variantu „Netýká se mě“. Je to způsobené věkovou hranicí, kdy je dotazník specifikován na seniory v letech 65 let a více. Většina respondentů už dá přednost před sportovním vyžitím či různými akcemi poklidnější zábavě, jako může být sledování televizního vysílání či četba.

Městské obce mají více možností výběru ohledně různých akcí a sportovního vyžití. Z toho důvodu byla pravděpodobně více zvolena varianta s nespokojeností oproti obcím venkovským, protože je zde možnost většího výběru, a tudíž ne každému se akce musí líbit.

7. Účastníte se ve Vaší obci?

a) Kulturních akcí

Graf 17: Účast na kulturních akcích

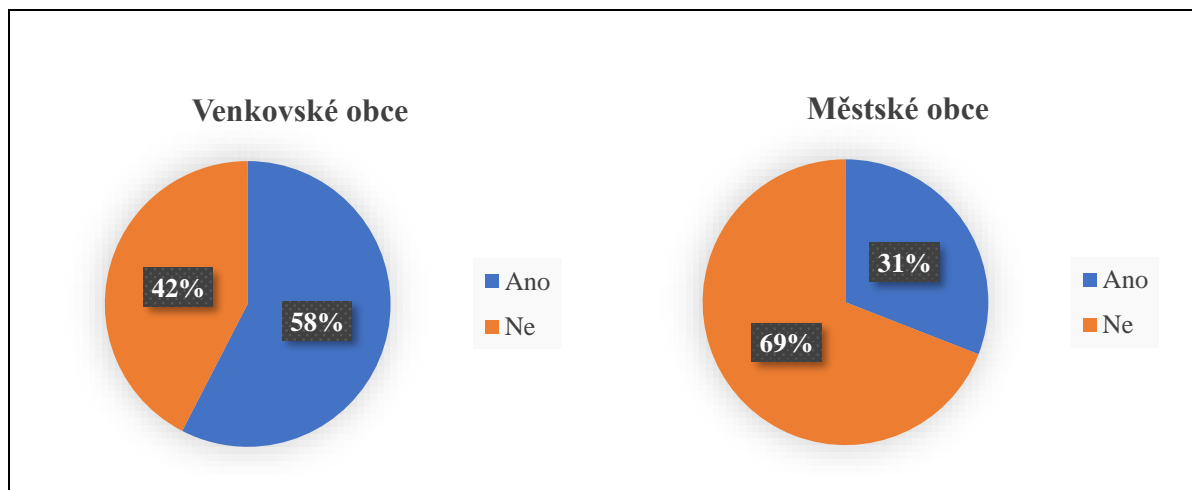

Zdroj: vlastní výzkum

Venkovská populace se účastní těchto akcí více oproti té městské. Účast na kulturních akcích může být ovlivněna několika faktory, jako je například demografické složení, dostupnost kulturních zařízení či určitá úroveň sociálního a kulturního zařízení. Lidé na venkově mohou mít vyšší zájem účastnit se například tradičních kulturních akcí, jako jsou například různé festivaly a jarmarky, které se konají v těchto venkovských komunitách.

b) Společenských akcí (např. zábavy, plesy apod.)

Graf 18: Účast na kulturních akcích

Zdroj: vlastní výzkum

Na venkově se více seniorů účastní společenských akcí. Vyplývá to větší soudržnosti mezi občany. Ve městech existuje poměrně vyšší anonymita a odcizení způsobené vyšším počtem osob.

K otázce č. 7 jsem opět zvolila doplňující otázku pomocí polostrukturovaného rozhovoru s respondenty.

Změnil se Váš volný čas po odchodu do důchodu? (je ho více, méně, stejně)

Respondent z města Železnice:

„Samozřejmě, že se mi změnil. Mám mnohem více času na svoje koníčky. Většinu tohoto času se snažím trávit na své zahradě. V době, kdy jsem chodil do práce jsem ji trochu zanedbával, a tak si to nyní vynahrazuji. Konečně mám dost času i na včelaření.“

Respondent z města Sobotka:

„Trochu se vše změnilo. Nejvíce se mi líbí, že si svůj čas po odchodu do důchodu mohu řídit podle svého. Když potřebuji zajít do města, nemusím čekat až na odpoledne a jdu kdy se mi zachce. To je velká výhoda důchodového věku, ale jinak mám pořád dost práce doma se zahradou a naším domem.“

Respondent z obce Kyje:

„V době, kdy jsem každý den vstával ráno o půl šesté a rychle spěchal na autobus, potom do tří hodin v práci a následně opět autobusem domů jsem byl rád, že si k večeru mohu odpočinout. Ted' je to jiné, a proto mohu odpovědně říci, že volného času mám hodně.“

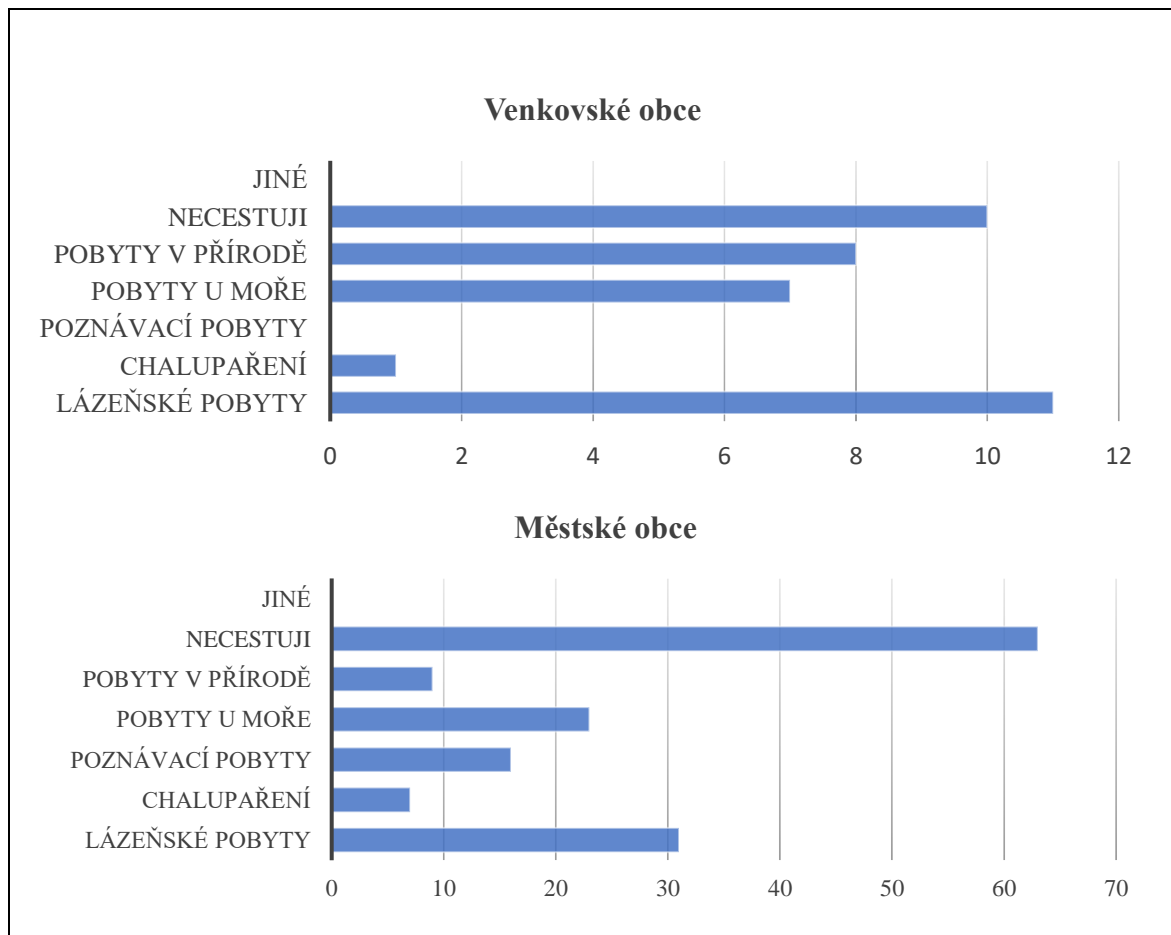
Respondent z obce Radim:

„Když člověk pracuje, musí se pořád omezovat a na práci pořád myslet. A já ted' nemusím. To je opravdu velká změna. Konečně mám dost času na čtení.“

Existuje nepsané pravidlo, že lidé v důchodu nemají na nic čas. Je to samozřejmě nadsázka, ale i když přestali pravidelně docházet do zaměstnání, mají nyní mnohem více možností se zabývat svými koníčky, vnoučaty, cestováním a ostatními zájmy, na které v produktivním věku neměli tolik času. Pokud je člověk zdravý, dokáže strávit čas v důchodovém věku velmi produktivně a například i s aktivním sportem. Vždy je třeba ovšem sledovat finanční možnosti dané osoby.

8. Jezdíte na některé z níže uvedených cestovních pobytů?

Graf 19: Cestovní pobyty

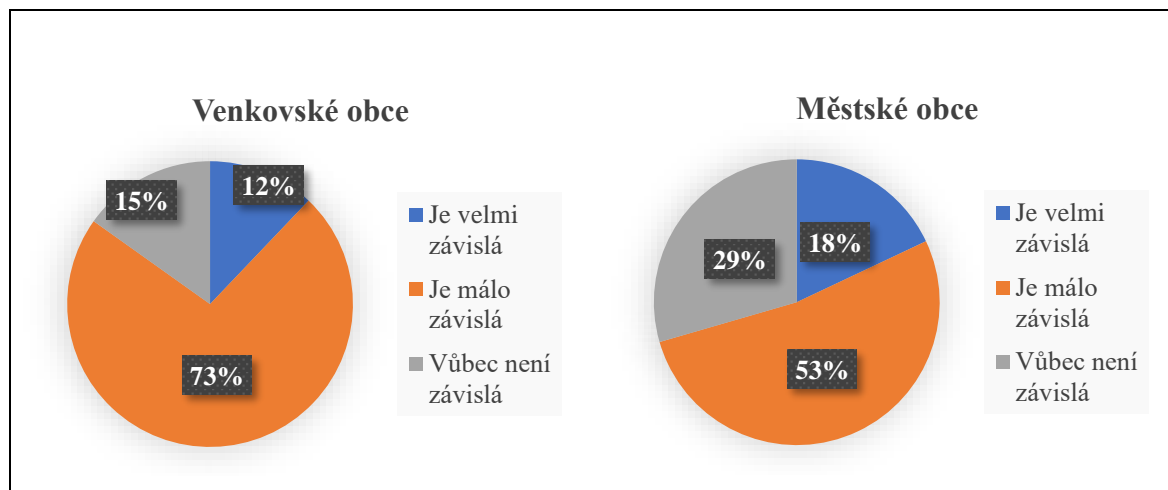

Zdroj: vlastní výzkum

V porovnání venkovských seniorů s městskými můžeme vidět, že senioři na venkově uvedli, že nejčastěji navštěvují lázeňské pobyty. Oproti městskému obyvatelstvu, které uvedlo, že necestuje. Opět se zde projevuje větší možnost jiného vyžití v městských obcích než na venkově. Příkladem může být lépe přístupnější wellness nebo fitness.

9. Jak moc je Vaše domácnost závislá na pomoci od jiné osoby?

Graf 20: Závislost pomoci od jiné osoby

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 9 se zabývá tím, jak moc jsou senioři (respondenti) v domácnosti závislí na pomoci od jiné osoby.

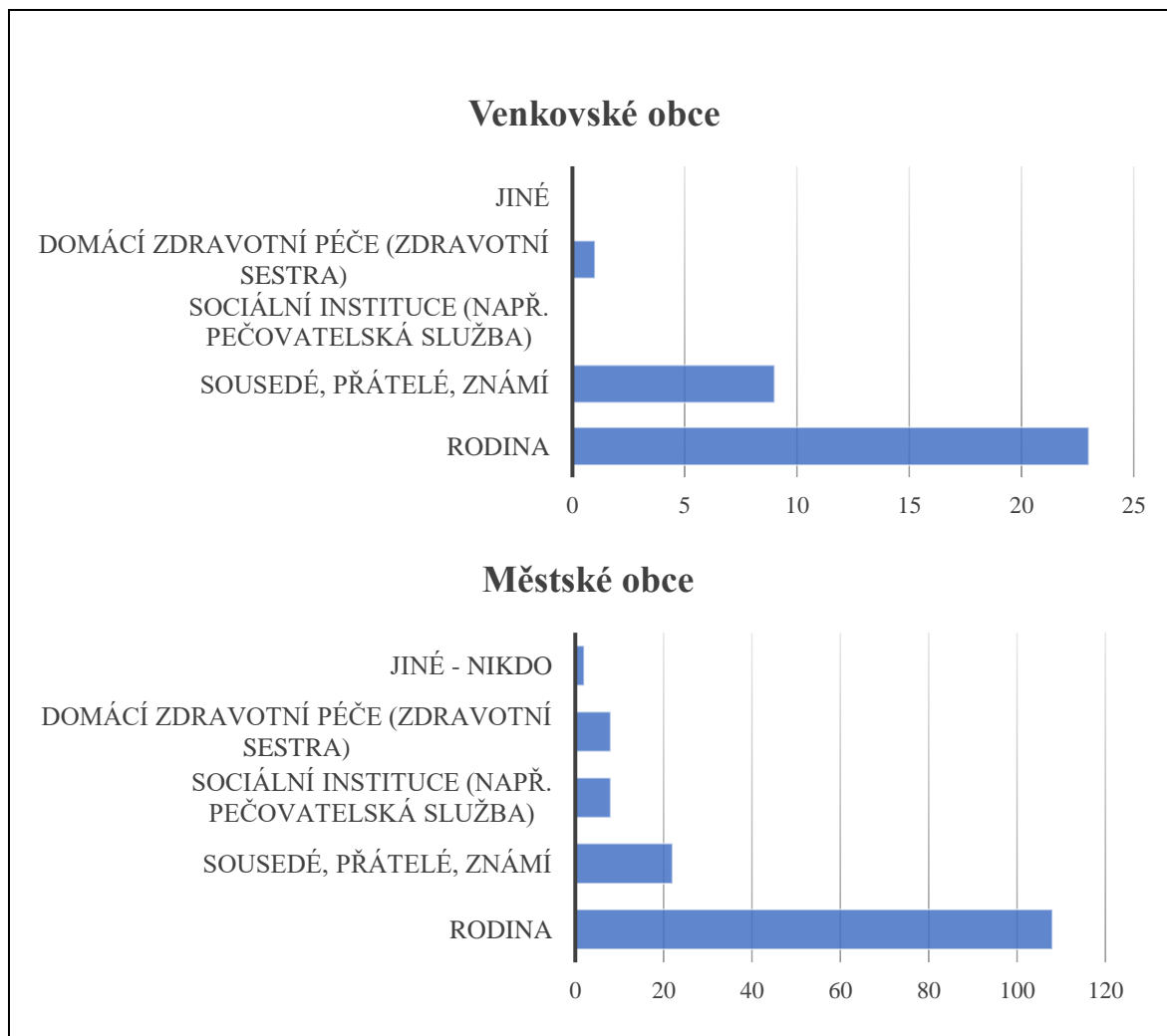
Při porovnání této problematiky mezi venkovskou a městskou populací v kategorii 65 let a více, můžeme vidět, že se zde objevují rozdíly ve variantě „vůbec není závislá“.

Důvod je ve větší dostupnosti celkových služeb a potřeb obyvatelstva. Například v lepší dostupnosti lékáren apod.

Závislost seniorů na pomoci zvenčí je odvislá od mobility daného člověka. Většinou ti, co jsou zdravotně v pořádku potřebují méně péče. Naopak ti, co jsou například nemohoucí se bez této péče neobejdou.

10. Kdo Vám nejčastěji poskytuje tuto pomoc?

Graf 21: Poskytnutí pomoci

Zdroj: vlastní výzkum

Opět zde můžeme vidět otázku s polootevřeným charakterem, kde mohou respondenti zvolit více možností při odpovědi a uvést svou vlastní odpověď. Z grafu je patrné, že ženy a muži žijící jak na venkově, tak i ve městech požadují nejvíce pomoci od své rodiny. Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit tak, že senioři mají k rodině největší důvěru a rodinní příslušníci jsou tak pro seniory skupinou, u které je žádost o pomoc nejjednodušší. Na druhém místě se umístili sousedé, přátelé a známí.

Ve městech se pak více seniorů obrací na jiné služby, jako jsou sociální instituce a domácí zdravotní péče. Tyto služby jsou zde více rozšířeny, tudíž jich senioři využívají více než na venkově.

Otázka č. 9 a 10 je rozšířena o otázku v rámci polostrukturovaného rozhovoru.

Jak často vidáte své děti?

Respondent z města Železnice:

„Mám dvě děti a čtyři vnoučata. Dcera se odstěhovala za manželem do Ústí nad Labem, a tak k nám jezdí cca dvakrát do měsíce vždy na víkend. Lepší je to s vnoučaty od syna, který si zde postavil svůj dům, proto se mohu s ním a jeho kluky vidat každý den.“

Respondent z města Sobotka:

„To je moje velká radost. Děti bydlí s námi v jednom domě, a tak se s nimi i s vnoučaty vidáme každý den. Nedovedla bych si to představit jinak.“

Respondent z obce Kyje:

„Děti vidáme tak jednou do měsíce. Bydlí v Plzni a je to k nám daleko. O to více se s manželkou těšíme na prázdniny, kdy jsou u nás třeba celý měsíc. To je potom v baráku veselo.“

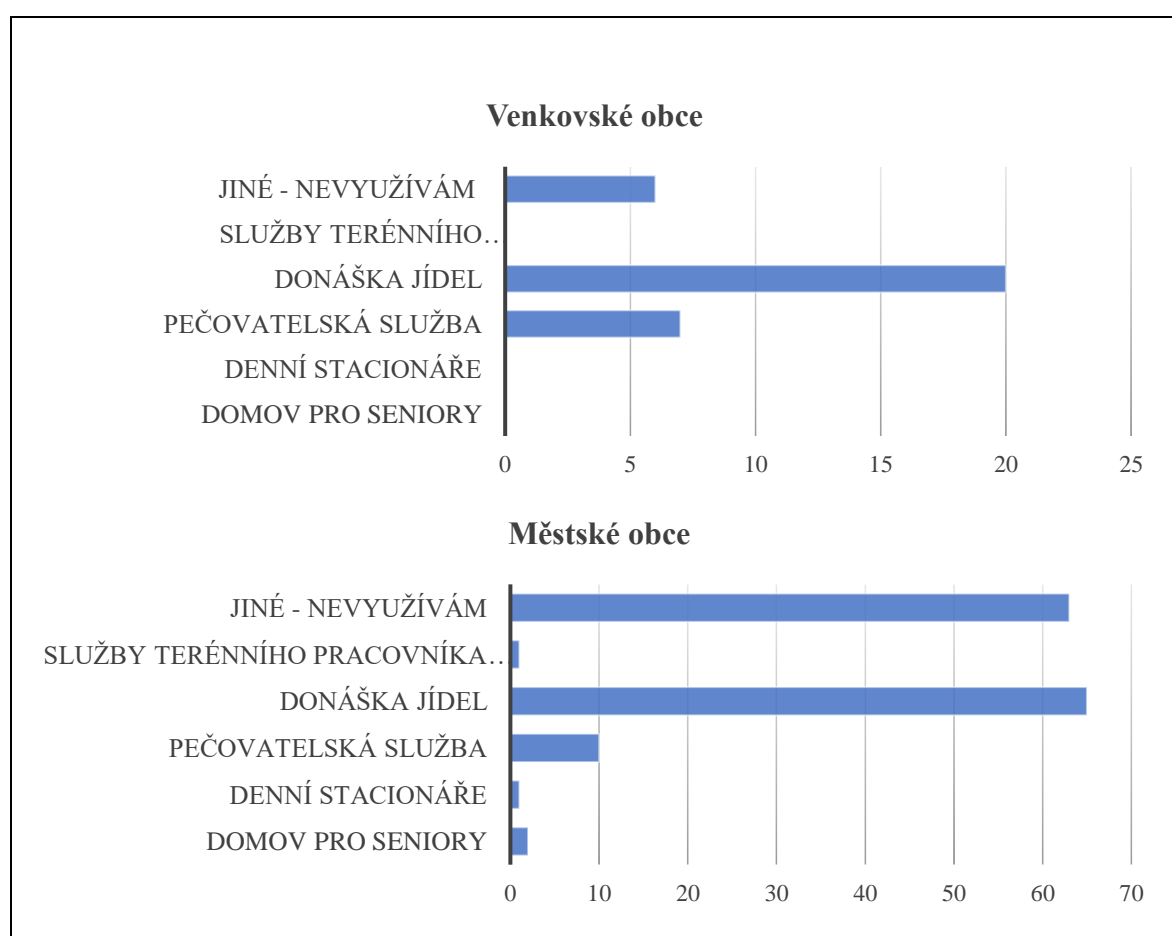
Respondent z obce Radim:

„Naše děti bydlí v nedalekém Jičíně. To je výhoda, že se vidíme velice často. Pokud potřebujeme s čímkoli pomoci, není to k nám daleko. Tak mohu říci, že s dětmi se vidáme několikrát do týdne. Pokud nemohou přijet k nám, jedeme za nimi od města.“

Otázka, jak často vidáte své děti je závislá na lokalitě, kde potomci žijí. Ti, kteří se od rodiny neodstěhovali daleko nebo žijí ve společné domácnosti se navštěvují častěji než ti, kteří bydlí ve větší vzdálenosti. Lze podotknout, že potomci rodičů, kteří žijí na venkově se nestěhují tak daleko jako potomci rodičů žijících ve velkých městech. Opět můžeme říci, že je to dáno pracovními příležitostmi a většími možnostmi uplatnění.

11. Využíváte některé z níže uvedených sociálních služeb/ zařízení?

Graf 22: Využívání uvedených sociálních služeb/zařízení

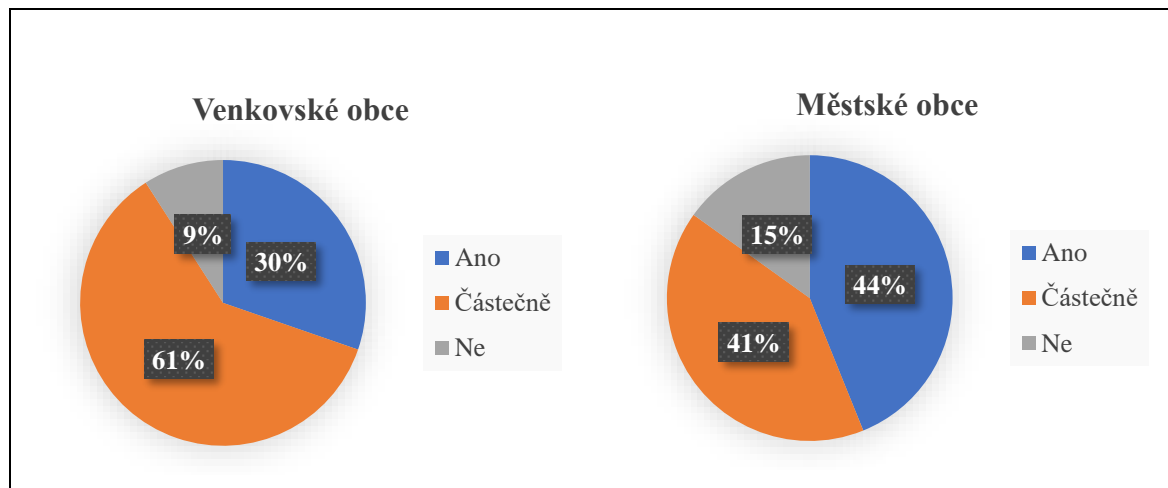

Zdroj: vlastní výzkum

Při porovnání grafů je na první pohled vidět, že respondenti ve venkovských i městských obcích nejvíce využívají donáškovou službu. Dostupnost sociálních služeb je v okruhu seniora vnímána velmi intenzivně. Přece jen starší člověk již potřebuje někdy větší, pomoc od svého okolí. Proto je zejména donášková služba vnímána od mnohých respondentů jako kvalitní služba, která jim výrazně uleví v jejich životě.

12. Je z Vašeho pohledu zdravotní péče pro Vás dobře dostupná?

Graf 23: Dostupnost zdravotní péče

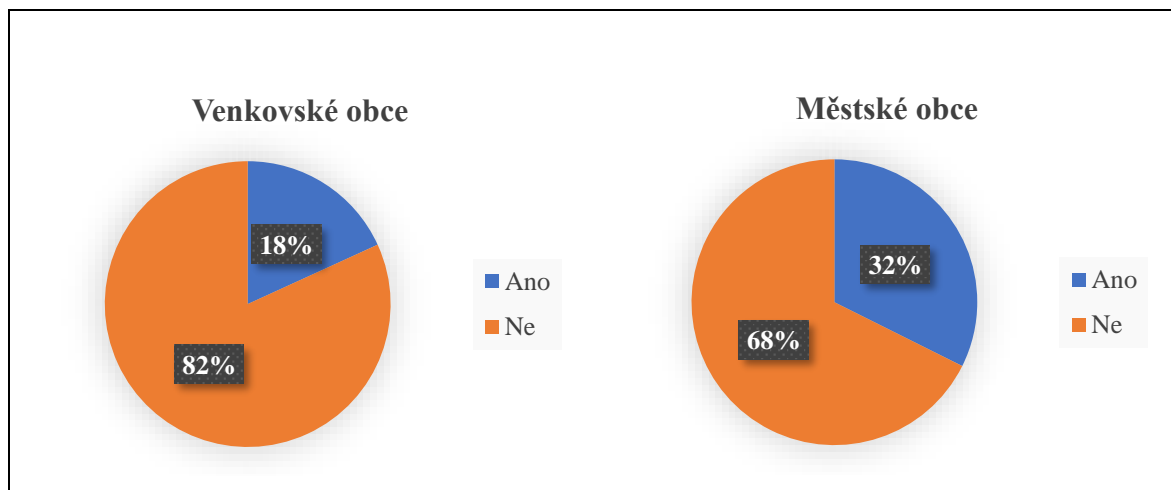

Zdroj: vlastní výzkum

Ve městech je dostupnost zdravotní péče mnohem rozšířenější a dostupnější. Seniori tak méně volili variantu „Ano“ oproti seniorům v městských obcích. Naše společnost žije v prostředí, kde zdravotní péče je na velmi dobré úrovni. Problém v odpovědích, které jsou negativní vyplývá spíše z dostupnosti této péče. Občan žijící na venkově nemá v krátké dostupné vzdálenosti všechna zdravotní střediska a nemocnice, tak jako obyvatel města. Venkov všeobecně trpí nedostatkem praktických lékařů, a tím se prodlouží vzdálenost mezi pacientem a lékařem. Ne všichni jsou mobilní a mohou si autem dojet do města k lékaři. Bohužel starší generace pamatuje dobu, kdy v každé větší obci byl praktický lékař. Toto se dnes změnilo zejména z ekonomických důvodů, ale v paměti obyvatel to zůstalo.

13. Nachází se ve Vašem blízkém okolí dům pro seniory?

Graf 24: Dům pro seniory v blízkém okolí

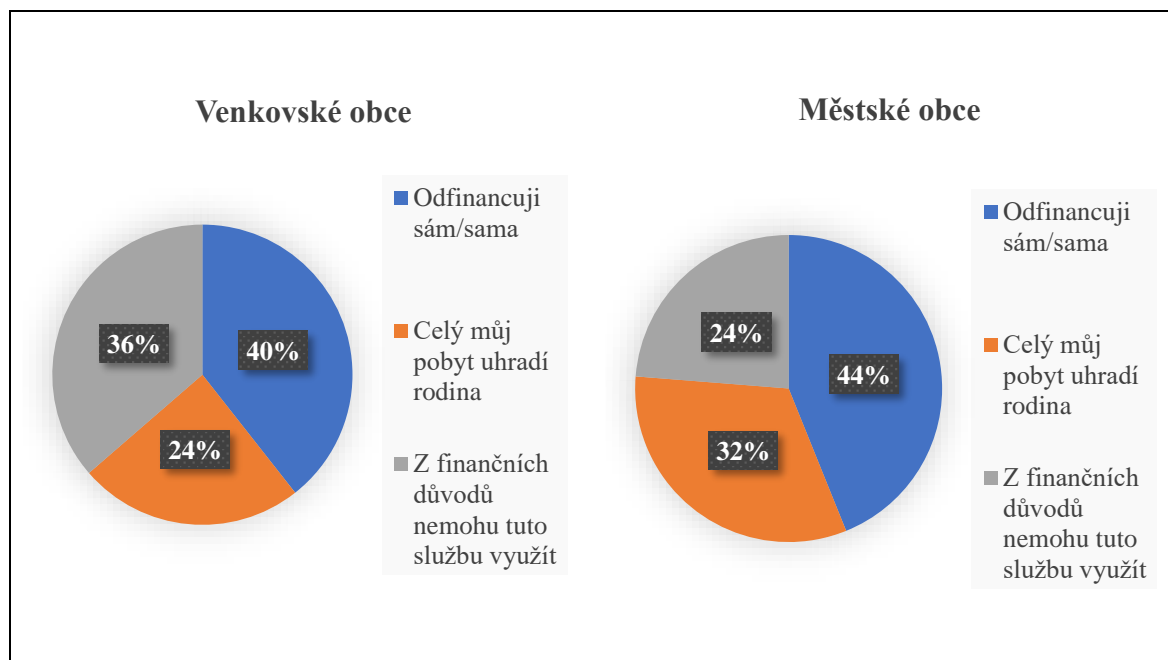

Zdroj: vlastní výzkum

Důvodem chybějících domovů pro seniory v menších městech a obcích je finanční náročnost. Výstavba a zejména provoz domovů pro seniory je pro obecní a městské rozpočty velmi náročná a nemohou si ji dovolit. Podnikatelské záměry v tomto oboru rovněž nesplňují požadavky podnikatelů, zejména náročnost provozu, kde je obrovský nedostatek kvalitního personálu a také ne příliš vysoká rentabilita, resp. výdělečnost těchto zaměstnání pro podnikatele.

14. Jakým způsobem bude financován Váš případný pobyt v domově pro seniory?

Graf 25: Způsob financování případného pobytu v domově pro seniory

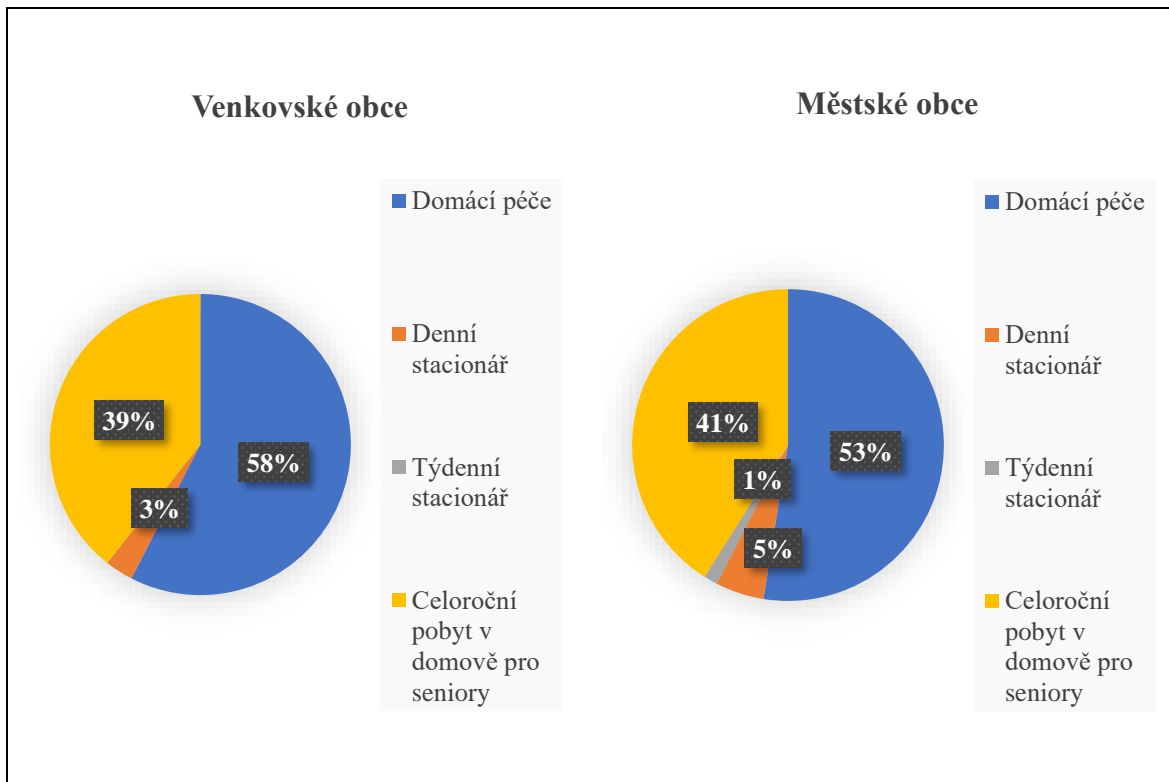

Zdroj: vlastní výzkum

Oba grafy vykazují, že respondenti v městských i venkovských obcích odpovídají obdobně. Nejvíce jich zvolilo variantu, že si budou pobyt financovat sami. Důvodem je myšlení této populace ve směru nezatěžování vlastních dětí a rodiny dalšími finančními nároky. Často si to ani jejich děti nemohou dovolit. Ekonomická náročnost trvalého pobytu seniora v domově důchodců je velmi nákladná, tudíž bez pomoci zvenčí je pro mnohé neřešitelná.

15. Preferovali byste raději domácí péči, krátkodobé pobyty v těchto zařízeních denní pobyt od 7.00 do 17.00 hodin anebo celoroční pobyt v domově pro seniory?

Graf 26: Preference vyjmenovaných zařízení

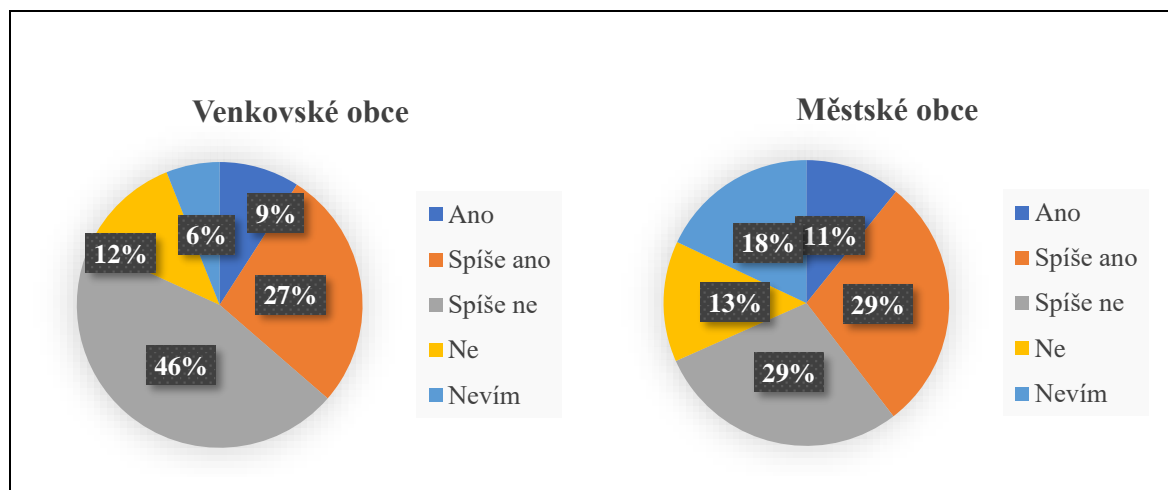

Zdroj: vlastní výzkum

Ze srovnání vyplývá, že domácí prostředí/domácí péče nejlépe vyhovuje pro klidné dožití v prostředí, na které jsou senioři zvyklí. Bohužel ne vždy je to možné.

16. Myslíte si, že pomoc seniorům ve vašem okolí je ze strany státních institucí dostačující?

Graf 27: Dostačující pomoc seniorům v jejich okolí od státních institucí

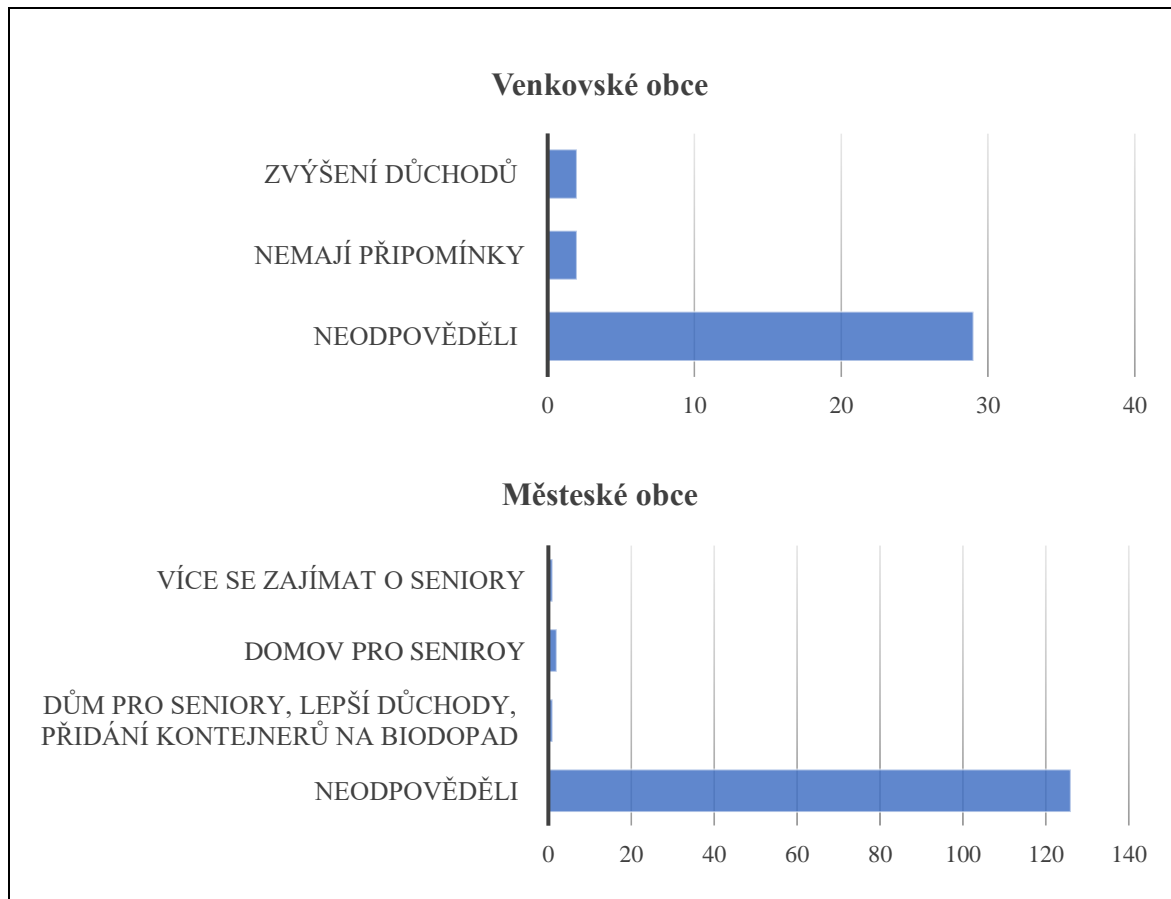

Zdroj: vlastní výzkum

Průměrná výše starobního důchodu, i když se v posledních letech několikrát zvyšovala stále nepokryje náklady na pobyt v důstojném pečovatelském domě. Pomoc rodiny je naprosto nezbytná, a to někteří senioři, kteří celý život poctivě pracovali berou jako určitý handicap ze strany státních institucí. Z tohoto následně vyplývá určitá nespokojenost, která je graficky znázorněna. Je zde i nepatrný rozdíl mezi venkovem a městem. Tento rozdíl je zapříčiněn možností vyšších výdělků ve městech a z toho plynoucí i výše důchodů a následného pokrytí nákladů v pečovatelských domech.

17. Jestli máte nějaké připomínky k podpoře stárnoucí populace, ve Vašem okolí nebo návrhy na zlepšení současné situace, napište je:

Graf 28: Připomínky týkající se podpory stárnoucí populace a návrhy na její zlepšení

Zdroj: vlastní výzkum

Předposlední otázka má otevřený charakter. Respondenti mohli sami napsat připomínky k podpoře stárnoucí populace v jejich okolí, či zlepšení dané situace.

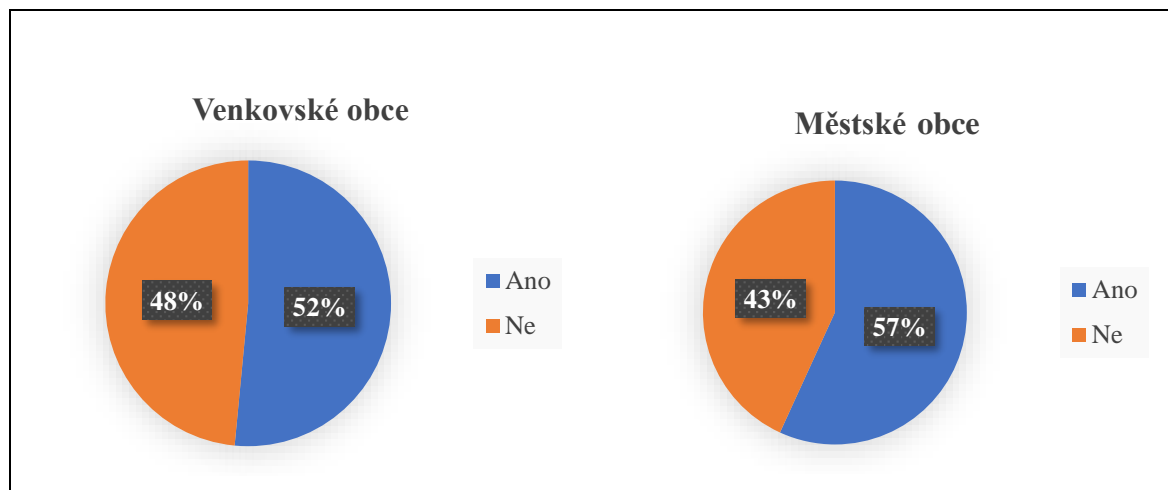
Na tuto otázku ve venkovských obcích pouze 2 (6 %) respondenti napsali připomínky ohledně zvýšení důchodů. Dále 2 (6 %) respondenti k této otázce připsali, že žádné připomínky nemají a zbytek tedy 29 (88 %) na tuto otázku nic nenapsalo.

Nejvyšší prioritou v podpoře stárnoucí populace je zvýšení důchodů, kterou uvedlo 6 % respondentů z městských obcí. Jako druhou připomínku zvolili výstavbu domu pro seniory (1 %). Dále se zde objevovaly připomínky zastoupeny jednotlivými osobami, tedy procentuálně (1 %) „Více se zajímat o seniory“ a přidání kontejnerů na biodopad. Bohužel

největší procentuální zastoupení měli respondenti, kteří žádnou připomínku nenapsali, tedy 90 % respondentů.

18. V případě nedostatku volných kapacit v domově pro seniory ve Vašem nejbližším okolí, byli byste ochotni využívat této služby i ve větší vzdálenosti od vašeho domova?

Graf 29: Využití služeb domova důchodců ve větší vzdálenosti do domova respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

Pro většinu respondentů je vzdálenost domova pro seniory důležitá. Senioři mohou ve své obci žít třeba polovinu života. Rozhodnout se a odejít do domova důchodců několik desítek kilometrů je pro mnohé velmi náročné. Na druhou stranu více než půlka seniorů, jak ve venkovských, tak v městských obcích zvolila, že by využívali domov pro seniory i ve větší vzdálenosti. Je to způsobené nezbytností využití těchto služeb. Může zde hrát roli i finanční situace, kdy jsou domovy pro seniory v různých oblastech různě drahé. Velmi závisí i na zdravotním stavu, i když by si senior přál zůstat poblíž své rodiny z důvodu zdravotního stavu by to nebylo možné, což si respondenti uvědomují.

Poslední doplňující otázka se týkala spokojenosti účastníků dotazníku v jejich obci.

S čím jste nejvíce a nejméně spokojen/a ve Vaší obci?

Respondent z města Železnice:

„Přesto že v obci Železnice vzniklo nové zdravotní středisko, nelze jednoznačně říct, že by nám to zásadně pomohlo. Jistě, pokud pacient potřebuje základní ošetření, tato možnost zde je. Ale chybí zde specialisté, kteří by například jeden den v týdnu prováděli svoji praxi. Například oční lékař nebo zubař. Co ale musím vyzdvihnout, je společenský život. Je zde hodně akcí, kterých se účastním“

Respondent z města Sobotka:

„Myslím, že Sobotka je krásné místo k bydlení, je zde mnoho akcí a dobrého kulturního i sportovního vyžití. I příroda je zde na kraji Českého ráje moc pěkná. Horší už je to s lékařskou péčí. Nemáme zde zubaře ani jiné specialisty. Nejsem moc spokojená ani s dopravou. Měli by ji zlepšit a udělat menší intervaly mezi spoji.“

Respondent z obce Kyje:

„Nejvíce jsem spokojen, že naše obec je dostatečně vzdálena od městského ruchu. Je zde krásná příroda a čistý vzduch. To je ta dobrá stránka. Ta špatná je v dostupnosti jakýchkoliv potřeb. Není zde obchod, není zde hospoda, za doktorem nebo do lékárny musím sednout na autobus nebo do auta a odjet do města. To mi trochu vadí, ale jinak dobrý.“

Respondent z obce Radim:

„Celý život bydlím v této obci. Vyrůstala jsem zde a potom se vdala a narodily se mi děti. Nemám mnoho co kritizovat, i když zlepšovat se dá všechno. Já jsem tady ale spokojená. Hlavně aby byl člověk zdravý, a ještě si toho důchodu trochu užil.“

5. Výsledky a diskuse

5.1 Vyhodnocení dílčích cílů

Jak stárnoucí populace ve městě vnímá kulturní a společenský život?

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, jak stárnoucí populace ve městě vnímá kulturní a společenský život.

Vnímání společenského a kulturního života stárnoucí populace může být různé. Velmi záleží na zdravotním stavu, finanční stránce, ekonomické stránce a na individuálních zájmech respondentů. Z mého šetření však vyplývá, že se více jak polovina respondentů těchto akcí neúčastní. Důvodem, jak už jsem se zmínila může být zdravotní stav, kdy zdravotní či pohybové problémy mohou bránit v účasti těchto akcí. Finanční stránka také velmi ovlivňuje tuto problematiku. Divadelní představení, kina a koncerty mohou být pro některé respondenty finančně náročné. V neposlední řadě zde hrají roli i zájmy a preference. Kulturní a společenské dění účastníkům dotazníku nemusí vyhovovat, a tudíž o něj nemají zájem.

V dotazníkovém šetření můžeme vyčíst, že respondenti, kteří se akcí účastní jsou převážně spokojeni.

Dosažením důchodového věku a odchodem do důchodu se zcela změní návyky, které provází populaci celým produktivním věkem. Dochází k velkému úbytku povinností, které přestanou mít vliv na délku volného času. Respondent si může dopřát například pozdější vstávání, má více času na knihy, filmy a televizi. Velkou změnou je dostatek času na koníčky a tzv. volnočasové aktivity. Tyto příklady vyplývají z polostrukturovaného dotazníku, kdy respondenti uvedli, že po odchodu do důchodu mají více času.

Jak stárnoucí populace na vesnici vnímá kulturní a společenský život?

Účast na společenském dění a aktivně strávený volný čas se liší podle charakteru obce. Venkovské obce s vyšším počtem obyvatel zpravidla nabízejí větší možnost kulturního vyžití. Z průzkumného šetření se kulturních a společenských akcí účastní více než polovina respondentů. Relativně velké procento respondentů uvedlo negativní odpověď, tedy, že se neúčastní. Je všeobecně známé, že obyvatelé venkova nemají tak velkou možnost pravidelně navštěvovat kina nebo divadla, ale jejich volný čas je využíván i zcela jiným směrem, jako je například chov domácího zvířectva, obdělávání zahrady anebo vylepšování vlastního domu používaného k bydlení.

V dotazníkovém šetření téměř polovina respondentů z venkovských obcí uvedla spokojenost se zábavou, akcemi a sportovním vyžitím. Zbytek respondentů zvolilo odpověď, že se jich tyto aktivity netýkají.

Na venkově jsou lidé zvyklí využívat příležitostí, které jim jsou nabídnuty místními složkami a sdruženími. Například hasiči pořádají bály, občanská sdružení, besedy a přednášky atd. Dostupnost kultury je zejména v dosahové vzdálenosti omezená, chybí zde divadla, výstavy či kina. Z průzkumného šetření je patrné, že dění v obci se ne všichni chtějí účastnit a raději vyhledávají jiné možnosti pro svůj aktivní odpočinek. I když v obcích rovněž fungují různé komise, spolky a zájmové skupiny, ne všichni se do tohoto dění zapojují. Raději si posedí v restauraci nebo hospodě, kde se dozví vše, co je v obci aktuální a tímto získávají pocit, že jsou dobře informováni a v centru dění. I zde v těchto restauracích se nacházejí příležitosti k rozhovoru o té či oné akci, což pro mnohé obyvatele obce a někdy i města stačí a berou toto jako nepřímý kontakt se společenským děním.

Přesto, že se všeobecně říká, že „důchodci nemají na nic čas“, opak je pravdou. Vyplývá to z našeho šetření, kde z polostrukturovaného rozhovoru respondenti uvedli, že po odchodu do důchodu mají více času. Naopak ti senioři, kteří ještě aktivně pracují, nebo mají přesně vymezené domácí povinnosti jsou na tom s volným časem hůře.

Jak stárnoucí populace ve městě vnímá dostupnost sociálních služeb?

Dostupnost kvalitních sociálních služeb na sklonku života je velký a všeobecně vleklý problém. Můžeme pouze diskutovat, zda je to ještě pozůstatek předchozí doby, kdy domovy důchodců byly vnímány jako poslední štace a nebyla vůle je podporovat. Dnes toto v žádném případě neplatí. Většina stárnoucí populace by ráda v klidu dožila v příjemném a odpovídajícím domově pro seniory a tím vzniká jejich katastrofální nedostatek. Z dotazníkového šetření vyplývá, že většina seniorů uvedla, že se v jejich blízkosti dům pro seniory nenachází. Ve městě žije více lidí a tím je vytvářen větší tlak na umístění seniora v dobrém pečovatelském ústavu. Zde jsou velké rezervy zejména státní správy, protože služeb v soukromých zařízeních si mnozí nemohou dovolit.

Výše starobních důchodů mnohdy nepokryje náklady na pobyt v kvalitním pečovatelském domově. Současná populace seniorů se v minulosti spoléhala na pomoc státu a jím řízených sociálních služeb. V dnešní době se situace radikálně změnila. Nastává zde i problém, kdy senior nechce zatěžovat své okolí a děti dalšími finančními nároky na svůj pobyt, ale mnohdy výše jeho důchodu na to nestačí.

U otázky zabývající se preferencí různých typů zařízení uvedlo nejvíce respondentů zájem o domácí péči. Na druhém místě se umístil celoroční pobyt v domově pro seniory. Zbylá malá procenta zvolilo týdenní a denní stacionáře. Je to způsobené tím, že většina populace je fixována na místa, ve kterých dlouhodobě žijí. Těžko se smiřují, že musí vše opustit a svoji poslední etapu života přesunout do nového prostředí, které je pro ně mnohdy zcela odlišné. Proto se přiklání k domácí péči, aby do poslední chvíle nemuseli zcela změnit svůj způsob života.

Jak stárnoucí populace na vesnici vnímá dostupnost sociálních služeb?

Poslední dílčí cíl se týká zjištění, jak stárnoucí populace na vesnici vnímá dostupnost sociálních služeb.

Respondenti žijící ve vesnicích, které jsem vybrala uvedli obdobnou odpověď, jako respondenti ve městě, tedy že se v jejich blízkosti nenachází dům pro seniory. To s sebou přináší problémy, kdy budou respondenti donuceni využívat domov pro seniory, který se nenachází v jejich blízkém okolí. Toto bohužel u většiny vyvolává pocit odchodu do naprosto cizího a neznámého prostředí. Rovněž vnímají i omezené možnosti setkávání se svými blízkými, pro které je větší vzdálenost zejména časový problém.

Z průzkumného šetření je ale zřejmé, že více než polovina by byla ochotna využít domov pro seniory i ve větší vzdálenosti., jelikož jinou možnost bohužel nemají.

Dalším faktorem ovlivňující vyhodnocení tohoto cíle je dostupnost zdravotní péče. Z dotazníkového šetření nejvíce respondentů uvedlo nedostatečnou dostupnost zdravotní péče. Při doplňujících rozhovorech, kdy byla respondentům položena otázka: „S čím jste nejvíce a nejméně spokojen/a ve Vaší obci?“ Nejvíce se objevovala tato odpověď: „*Chybí nám v blízké dostupnosti lékárny a zdravotní péče.*“

Z dalšího průzkumného šetření vyplývá, že 40 % respondentů uvedlo, že si pobyt v domově pro seniory odfinancují samy. Je to skupina osob, která je v seniorském věku dostatečně finančně zabezpečena celkovou výší důchodů nebo z dostatečných úspor. Uhrazení pobytu od rodiny vybralo 24 % respondentů a bohužel 36 % respondentů zvolilo variantu, kdy si z finančních důvodů pobyt v domově pro seniory nebudou moci dovolit. Zde se ukazuje nutnost v současné době velmi aktuální otázky, kterou je důchodová reforma.

U otázky zabývající se preferencí jiného typu zařízení uvedlo nejvíce respondentů, že by si zvolili domácí péči. Na druhém místě se umístil celoroční pobyt v domově pro seniory. Zbylá malá procenta zvolilo denní stacionáře. Vysoké procento seniorů preferující domácí péči naznačuje určitou neochotu změny prostředí na zbytek života. Do budoucích plánů státní správy by měl být brán zřetel na stárnoucí populaci a jejich potřeby v jejich poslední fázi života.

5.2 Výsledky rozhovorů

Máte nějaký přívýdělek ke svému důchodu? (brigáda, zaměstnání)

Volný čas seniorů je klíčový pro kvalitně strávený život, a proto je nutné této problematice věnovat pozornost. Je potřeba hledat a aktivně podporovat způsoby, které umožní seniorům si svůj zasloužený volný čas užít, aniž by museli řešit finanční problémy. V dnešní době je totiž věnování se koníčkům, vnučatům, zahrádce, cestování a podobným jiným aktivitám finančně náročné. Z rozhovorů vyplývá, že bohužel existuje skupina seniorů, kterým jejich důchod nestačí k uspokojení základních potřeb, natož k financování volnočasových aktivit. Proto se někteří z nich obrací k brigádám a přívýdělkům, aby si mohli užít volný čas, jak je to jen možné. V mém šetření se to týkalo respondentů žijících ve městě. Důvodem je finančně náročnější způsob žití ve městě než na vesnici. Je všeobecně známé, že život ve městě umožňuje více využívat kulturních a společenských aktivit. Například divadla, kina, výstavy a podobné akce. S tím jsou spojeny vyšší náklady zejména na vstupné, dopravu na místo i částečně ošacení. Toto se dnes pohybuje mnohdy v řádech tisícikorun. Pokud se senioři rozhodnou více využívat těchto možností, může to velmi zatížit jejich rozpočet. To je jeden z důvodů, proč lidé, kteří mají kulturu rádi, si najdou přívýdělek k důchodu, než aby si tuto možnost odepřeli. Dalším důvodem jsou dnes neustále se zvyšující životní náklady spojené s nárůstem nájmu, hypoték a zdražování potravin. Zejména se to týká osob, kteří žijí sami v jedné domácnosti. Ty se bez přívýdělku dnes takřka neobejdou. Jinak by museli radikálně změnit svůj způsob života. Přesto, že se pro seniory neustále hledá způsob, jak zlepšit jejich postavení ve společnosti zejména pravidelnou valorizací penzí, stoupající výše nákladů je bohužel rychlejší. Toto jsou hlavní důvody, proč dochází u seniorů k potřebám dalšího přívýdělku ke stávající výši důchodu.

Změnil se Váš volný čas po odchodu do důchodu? (je ho více, méně, stejně)

Lidé v důchodu mají často více volného času než v produktivním věku a mohou se věnovat své rodině, cestování a koníčkům. Vždy to ovšem závisí na několika faktorech, jako zdraví či finanční situace. Pokud jim nic nebrání, mohou být velmi aktivní a naplnit si svůj čas i sportovními aktivitami. Z rozhovorů vyplývá, že respondenti žijící v obcích městského i venkovského typu potvrdili, že jejich čas se po odchodu do důchodu určitě změnil. Mají teď více času na své koníčky, aktivity a mohou si hospodařit s časem více podle jejich preferencí.

Jak často vídáte své děti?

To, jak často se rodina schází, závisí na tom, kde příbuzní žijí. Pokud rodina bydlí blízko, navštěvují se většinou častěji než rodiny, které od sebe žijí daleko. Z dotazníkového šetření vyplývá, že potomci rodičů, kteří žijí na venkově se stěhují méně daleko než potomci rodičů, kteří žijí ve městech. Z rozhovorů je patrné vliv vzdálenosti bydliště respondentů od svých dětí. Podle toho se pak odvíjí, jak často se setkávají.

S čím jste nejvíce a nejméně spokojen/a ve Vaší obci?

Z rozhovorů vyplývá nejmenší spokojenost s dostupností zdravotní péče. Menší počty obyvatel často vedou k nedostatečnému počtu lékařů a specializovaných lékařských odborníků (očář, zubař) v dané oblasti. Lékaři někdy raději zvolí větší města, z důvodu lepších pracovních podmínek a modernímu vybavení.

6. Závěr

Cílem diplomové práce bylo provést analýzu v životě stárnoucí populace. Zejména by měla zmapovat rozdíly mezi venkovem a městem a rozdíly přístupu k trvalé a částečné péči, dále také vnímání možností v rámci kulturního a společenského života. Zkoumané otázky se týkaly základních identifikačních otázek, kvality života, kulturního a společenského vyžití. Cílem bylo také zjistit dostupnost sociálních služeb a zařízení.

Provedený výzkum při porovnávání vybraných měst a obcí přinesl několik odlišností, ale naopak i řadu shodných výsledků.

Výsledky přinesly téměř shodné odpovědi ohledně typu ubytování, ve kterém respondenti žijí. Respondenti žijící na vesnicích i ve městech nejvíce zvolili variantu bydlení v rodinných domech. Nicméně na vesnici tato varianta stále převládá více než ve městě. Senioři ve městě více obývají byty.

Výzkum také prokázal shodné zjištění, že venkovská i městská populace je s výši příjmů spokojená. Z polostrukturovaného rozhovoru vyplývá, že přivýdělek k důchodu mají více respondenti z městských obcí. Důvodem je dnešní doba, kdy věnování se svým koníčkům, vnoučatům, cestování a dalšímu je v dnešní době finančně náročné.

Dotazníkové šetření dále analyzovalo spokojenost seniorů s různými aspekty života. U venkovských obcí respondenti spatřovali vyšší nespokojenost spojenou s dostupností obchodů s potravinami, s dopravní obsluhností, s dostupností zdravotní péče a s dalšími službami, jako jsou například kadeřnické služby. Městské obce jsou naopak více nespokojené se zábavou, kulturními akcemi a sportovním vyžitím.

Za shodný výsledek můžeme považovat i otázku zjišťující dostupnost domova pro seniory v blízkém okolí. Téměř většina respondentů uvedla, že se v jejich blízkosti domov pro seniory nenachází.

Z výzkumného šetření bylo dokázáno, že senioři ve městě jsou více závislí na pomoc od jiné osoby, i když uvádějí, že je to v menší míře. Respondenti jak v městských, tak venkovských obcích uvedli, že nejčastější poskytnutí pomoci nalézají u rodiny.

Dále bylo prokázáno, že respondenti v téměř shodné míře vybrali, že z uvedených sociálních služeb nejvíce využívají donášku jídel.

Dotazníkové šetření prokázalo rozdíl mezi dostupností zdravotní péče, která se v kladnějším měřítku vyskytuje více ve prospěch obcí městských. Obyvatelé na venkově více volili negativní variantu v této problematice.

Pro respondenty jak v městských, tak venkovských obcích je složité využít služeb domova důchodců ve větší vzdálenosti od jejich bydliště, z důvodu citového vztahu k jejich domovu. Přesto ale více než polovina respondentů by této možnosti, tedy využít pečovatelského domu ve větší vzdálenosti byla ochotna využít.

I přes zpracovávaná data docházím k závěru, že nelze jednoznačně ukázat na kvalitativní rozdíl života mezi malou obcí nebo městem. V některých oblastech vykazují shodné nebo víceméně podobné názory, naopak v některých se liší. Obyvatelé žijící na venkově i ve městě preferují někdy shodný a někdy odlišný způsob života, ale vždy dle jejich historické podoby vycházející z letitých tradic svých nejbližších předků. Na co mohu jednoznačně ukázat je, že i přes odlišné formy života jsou se stávajícím stavem spokojeni a většinou nemají v úmyslu něco měnit.

Tímto výzkumem jsem dále sledovala i hlubší rozměr využitelný při následných jednáních. Zástupci obcí a měst obdrželi výsledky, které mohou využít ke zlepšení a zkvalitnění života seniorů v daných oblastech. Shromážděná data jsou pouze malým vzorkem, který částečně vypovídá o problémech a potřebách seniorů v daných lokalitách. Pro zastupitelstva sledovaných obcí a měst mohou být vodítkem například v odborech územního plánování, pro potřeby vyhodnocení navrhovaných stavebních aktivit. Dále v sociálních odborech mohou pomoci při řešení mnohdy velmi tíživé situace žijících seniorů ve sledované lokalitě i tím, že budou posílena terénní pracoviště či budou rozšiřovány kapacity ubytovacích prostorů s celodenní péčí, anebo budou zpřístupněna další zdravotní střediska v lépe dosažitelné vzdálenosti.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1 Literární zdroje

DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. s. 112. ISBN 978-80-247-7891-4.

KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s. 13. ISBN 80-85850-30-3

KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. 2001. s. 52. ISBN 80-246-0222-9.

KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Oeconomica, 2005 s. 99. ISBN 80-245-0859-1.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011. s. 192. ISBN 978-80-247-3872-7.

PAVLÍK, Z., KALIBOVÁ, K. *Mnohojazyčný demografický slovník: Český svazek*. Česká demografická společnost. Praha, 2005. s.49. ISBN 80-239-4864-4.

RABUŠIC, L., *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Georgetown, Masarykova univerzita, 1995. 192 s. Spisy Masarykovy univerzity, Filozofické fakulty. s. 25. ISBN 80-210-1155-6.

RABUŠIC, L. *Česká společnost a senioři: sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti: texty celostátní konference konané 16. - 17. října [1997] v Brně*. V Brně: Masarykova univerzita, 1997. s. 42. ISBN 80-210-1729-5.

ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ L. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada), 2015. s. 232. ISBN 978-80-247-5446-8.

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 416. ISBN 978-80-7380-114-4.

VIDOVIČOVÁ, L., PETROVÁ KAFKOVÁ, M., HUBATKOVÁ, B., GALČANOVÁ BATISTA, L. *Stárnutí na venkově: podoby aktivního stárnutí a kvalita života v rurálních oblastech*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství), 2018. s. 141. ISBN 978-80-7419-280-7.

VODÁKOVÁ, A., KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., ed., 1998, c1996. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Sociologické pojmosloví, s. 244. ISBN 80-85850-30-3.

7.2 Internetové zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Administrativní rozdělení okresu k 1. 1. 2016* [online]. In: . 1.1.2016 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11264/17845166/Ji%C4%8D%C3%ADn.png/67b70f8d-6be9-495d-94de-30caef14a279?version=1.1&t=1478248523420>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Demografické charakteristiky seniorů* [online]. 2022 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421k01.pdf/1c52a872-bba9-4774-8882-cb2510911f74?version=1.7>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Charakteristika okresu Jičín* [online], 2022. In: [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_jicin

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Postavení venkova v krajích ČR* [online]. 2009 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v datech - 2021* [online]. [cit. 2022-09-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2021>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Srovnání krajů v České republice - 2019* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/mapy-a-kartogramy-vy4mpi4y74>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Veřejná databáze – Počet obyvatel – vybrané území [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-vyhledavani&vyhltext=okres+Ji%C4%8D%C3%ADn&bkvt=b2tyZXMgSmnEjcOtbg..&pvo=DEM14&z=T&f=TABULKA&katalog=33155&u=v100__VUZEMI__101__40576&&str=v100

DUFFKOVÁ, J., LINHART. J. *Sociologická encyklopedie: Kvalita života* [online]. 2017 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kvalita_%C5%BEivota

FIALA, T., LANGHAMROVÁ, J. *Vývoj ekonomického a sociálního zatížení a stárnutí populace* [online]. Vysoká škola ekonomická v Praze [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://polek.vse.cz/pdfs/pol/2013/03/03.pdf>

HALÁS, M., BRYCHTOVÁ, Š., FŇUKAL M. *Základy humánní geografie I: Geografie a obyvatelstva a sídel* [online]. Olomouc: Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2022-09-28]. ISBN 978-80-244-3848-1. Dostupné z: https://geography.upol.cz/soubory/lide/halas/HG1/ZH1_Skriptum.pdf

HUDEČKOVÁ, H. Venkov. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Venkov>

KUČERA, Z., KULDOVÁ, S. 2006. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět Countryside – Our World: Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze [cit. 2022-11-28]. ISBN 80-213-1539-3. Dostupné z: http://soclabb.pef.czu.cz/pdf/Sbornik_Venkov_neprodejne.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* [online]. 48 s. [cit. 2022-12-01]. ISBN 978-80-7421-111-9. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/NAP_CZ_web.pdf/26116d05-2319-aa67-831e-f5a33881dcb1

MUSIL, J. Město. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto>

PAVLÍK, Z. Demografie. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2022-09-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Demografie>

PAVLÍK, Z. Stárnutí demografické. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD_demografick%C3%A9

PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online]. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf>

PERLÍN, R. *Vymezení venkovských obcí v Česku*. [online]. Přírodovědecká fakulta UK [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>

REGISTR POSKYTOVATELŮM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB [online]. [cit. 2023-03-06]. Dostupné z:

http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do;jsessionid=64DF8E2495CBBF1F8D9626B7399C993C.node1?SUBSESSION_ID=1678101504211_1

SOCIÁLNÍ SLUŽBY. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

STRATEGIE PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ SPOLEČNOSTI 2019-2025. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Strategie-p%C5%99%C3%ADpravy-na-st%C3%A1rnut%C3%AD-spole%C4%8Dnosti-2019-2025-ma_ALBSBADJYUA2.pdf

SVOBODOVÁ, K. *Demografie. Demografické stárnutí a jeho dopady*. [online]. 2011 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=764

TOKÁROVÁ, A. 2002. *Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti: Slovensko-poľský zborník štúdií a článkov* [online]. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove [cit. 2022-08-22]. ISBN ISBN 80-8068-087-6. Dostupné z: https://www.unipo.sk/public/media/29887/11_zbornik_kz_v_kontextoch_g_a_vs_presov_2002.pdf

VODÁKOVÁ, A. *Sociologická encyklopedie: Stárnutí* [online]. 2017 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD>

VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIC, L. *Čeští seniori včera, dnes a zítra* [online]. 2004 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40330595_Cesti_seniori_vcera_dnes_a_zitra

7.3 Právní předpisy

ZÁKON Č. 108/2006 SB., *O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH, V PLATNÉM ZNĚNÍ* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

8. Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Vnitřní diferenciacie demografie a její vnější návaznosti	15
Obrázek 2: Typy populace	24
Obrázek 3: Specifické indexy maskulinity	25
Obrázek 4: Mapa krajů a okresů v České republice	42
Obrázek 5: Mapa administrativního členění obcí v okrese Jičín	43

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Věkové složení seniorské populace 65+ ve vybraných letech (stav k 31.12.) ..	16
Tabulka 2: Věková struktura ve vybraných zemích světa (v %)	18
Tabulka 3: Struktura obyvatelstva, obecná míra v % podle velikostních skupin v ČR za rok 2003	22
Tabulka 4: Produktivní populace	26
Tabulka 5: Poskytované sociální služby a zařízení v okrese Jičín	49
Tabulka 6: Kapacity vybraných sociálních služeb v okrese Jičín	49
Tabulka 7: Vybavenost vybraných sociálních služeb na venkově a ve městech v okrese Jičín.....	50

8.3 Seznam grafů

Graf 1: Demografická struktura okresu Jičín.....	44
Graf 2: Zastoupení hlavních věkových skupin v okrese Jičín ve vybraných letech	45
Graf 3: Vývoj průměrného věku a indexu stáří v okrese Jičín ve vybraných letech	45
Graf 4: Věková struktura ve vybraných obcích	46
Graf 5: Průměrný věk obyvatel ve vybraných obcích k 31.12. 2021	47
Graf 6: Index stáří ve vybraných obcích k 31.12.....	48
Graf 7: Pohlaví respondentů	53
Graf 8: Věk respondentů.....	54
Graf 9: Typ ubytování.....	55
Graf 10: Počet osob v domácnosti	56
Graf 11: Dostatečný příjem na pokrytí nákladů.....	57
Graf 12: Spokojenost s dostupností obchodu s potravinami.....	59
Graf 13: Spokojenost s dopravní dostupností	60
Graf 14: Spokojenost s dostupností zdravotní péče.....	61
Graf 15: Spokojenost s dalšími službami	62
Graf 16: Spokojenost se zábavou, akcemi se sportovním vyžitím	63
Graf 17: Účast na kulturních akcích	64
Graf 18: Účast na kulturních akcí	65
Graf 19: Cestovní pobyty.....	67
Graf 20: Závislost pomoci od jiné osoby	68
Graf 21: Poskytnutí pomoci.....	69
Graf 22: Využívání uvedených sociálních služeb/zařízení.....	71

Graf 23: Dostupnost zdravotní péče.....	72
Graf 24: Dům pro seniory v blízkém okolí	73
Graf 25: Způsob financování případného pobytu v domově pro seniory	74
Graf 26: Preference vyjmenovaných zařízení	75
Graf 27: Dostačující pomoc seniorům v jejich okolí od státních institucí.....	76
Graf 28: Připomínky týkající se podpory stárnoucí populace a návrhy na její zlepšení.....	77
Graf 29: Využití služeb domova důchodců ve větší vzdálenosti do domova respondentů..	78

8.4 Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník.....	95
--------------------------	----

9. Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Dotazník ve výzkumu diplomové práce Stárnutí populace na venkově a ve městech

SEKCE 1

1. Jste

- Muž
- Žena

2. Věk

- 65–69 let
- 70–79 let
- 80–89 let
- 90 let a více

3. V jakém typu ubytování žijete?

- Rodinný dům
- Byt v osobním vlastnictví
- Nájemní byt od města
- Nájemní byt pronajatý soukromou osobou
- Ubytovna
- Družstevní bydlení
- Jiné _____

4. Kolik osob žije ve Vaší domácnosti?

- Jeden
- Dva
- Více než dva

5. Je Váš příjem dostatečný na pokrytí životních nákladů?

- Ano
- Ne

SEKCE 2

6. Jak jste spokojen/a s různými aspekty života ve své obci?

a) S dostupností obchodu s potravinami

- Spokojen/a
- Nespokojen/a

b) S dopravní dostupností (např. autobusová doprava)

- Spokojen/a
- Nespokojen/a

c) S dostupností zdravotní péče v obci (zdravotní středisko, lékař)

- Spokojen/a
- Nespokojen/a

d) S dalšími službami (kadeřnictví, pedikúra, masáže apod.)

- Spokojen/a
- Nespokojen/a
- Netýká se mě

e) Se zábavou, akcemi se sportovním využitím

- Spokojen/a
- Nespokojen/a
- Netýká se mě

7. Účastníte se ve Vaší obci?

a) Kulturních akcí

- Ano
- Ne

b) Společenských akcí (např. zábavy, plesy apod.)

- Ano
- Ne

8. Jezdíte na některé z níže uvedených cestovních pobytů?

- Lázeňské pobyty
 - Chalupaření
 - Poznávací pobyty
 - Pobyty u moře
 - Pobyty v přírodě
 - Necestuji
 - Jiné _____
- (Může být vybráno více možností)

SEKCE 3

9. Jak moc je Vaše domácnost závislá na pomoc od jiné osoby?

- Je velmi závislá
- Je málo závislá
- Vůbec není závislá

10. Kdo Vám nejčastěji poskytuje tuto pomoc?

- Rodina
 - Sousedé, přátelé, známí
 - Sociální instituce (např. pečovatelská služba)
 - Domácí zdravotní péče (zdravotní sestra)
 - Jiné _____
- (Může být vybráno více možností)

11. Využíváte některé z níže uvedených sociálních služeb/ zařízení?

- Domov pro seniory
 - Denní stacionáře
 - Pečovatelská služba
 - Donáška jídel
 - Služby terénního pracovníka sociálních služeb
 - Jiné _____
- (Může být vybráno více možností)

12. Je z Vašeho pohledu zdravotní péče pro Vás dobře dostupná?

- Ano
- Částečně
- Ne

13. Nachází se ve Vašem blízkém okolí dům pro seniory?

- Ano
- Ne

14. Jakým způsobem bude financován Váš případný pobyt v domově pro seniory?

- Odfinancuji sám/sama
- Celý můj pobyt uhradí rodina
- Z finančních důvodů nemohu tuto službu využít

15. Preferovali byste raději domácí péči, krátkodobé pobyty v těchto zařízeních, denní pobyt od 7.00 do 17.00 hodin anebo celoroční pobyt v domově pro seniory?

- Domácí péče
- Denní stacionář
- Týdenní stacionář
- Celoroční pobyt v domově pro seniory

16. Myslíte si, že pomoc seniorům ve Vašem okolí je ze strany státních institucí dostačující?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Nevím

17. Jestli máte nějaké připomínky k podpoře stárnoucí populace ve Vašem okolí nebo návrhy na zlepšení současné situace, napište je:

18. V případě nedostatku volných kapacit v domově pro seniory ve Vašem nejbližším okolí, byli byste ochotni využívat této služby i ve větší vzdálenosti od vašeho domova?

- Ano
- Ne